

DANSK KLIMAPOLITIK OG DENS KOMPLEKSITET

- EN UNDERSØGELSE AF KLIMA-, ENERGI- OG FORSYNINGSMINISTERIETS
PARADOKSALE KOMMUNIKATION OG EFTERSTRÆBELSE PÅ NYE MAGTFORHOLD

KANDIDATAFHANDLING I POLITISK KOMMUNIKATION OG LEDELSE

AF:

IDA VICTORIA MIKOLAJEK, STUDIE NR.: 124150

JEPPE SKÅDINN, STUDIE NR.: 125230

VEJLEDER: ANDERS LA COUR

ANSLAG OG SIDER:

119226 anslag og 52 normalsider

15. MAJ 2020

Copenhagen Business School
Politisk kommunikation & Ledelse
Kandidatafhandling

Dansk klimapolitik og dens kompleksitet
- En undersøgelse af Klima-, Energi- og Forsyningsministeriets
paradoksale kommunikation og efterstræbelse på nye magtforhold

Antal anslag og normalsider:
119226 anslag og 52 normalsider

Vejleder: Anders La Cour

Gruppe:
Ida Victoria Mikolajek – studienr.: 124150
Jeppe Skådinn – studie nr.: 125230

15. maj 2020

Abstract

This project investigates how the Danish Ministry of Climate, Energy and Utilities perceive the distinction between the national and international domain. This distinction is investigated through the framework of second-order observation and governmentality to uncover what challenges it creates for the ministry's attempt to influence the international response to climate change.

The main argument we advance is that the paradoxical construction of Denmark as both a leader and a follower in the international response creates significant implications that the ministry would benefit to be aware of.

The ministry's strategy relies on strengthening the sense of a shared international responsibility which might lead to increased international call to action, but also increases the pressure and surveillance of Danish conduct. The ministry's claim to initiative is undermined by their own admission that they are already subjectified and under the influence of the international organizations. The ministry's attempt at subjectifying the international community into action is hampered by a lack of clarity in who they are attempting to influence.

1. Indledning	4
1.1. Problemformulering	6
1.1.1. Uddybning af problemformulering	6
2. Analysestrategi og teori	7
2.1. Videnskabsteoretisk udgangspunkt	7
2.2. Valg og begrænsning af teori	10
2.3. Valg, behandling og betingelser for empiri	11
2.4. Meningstilskrivelse gennem forskelle	12
2.4.1. Luhmanns systemteori	12
2.4.2. Iagttagelsesbegrebet og anden ordens iagttagelser	14
2.4.3. Blinde pletter	15
2.4.4. Formanalysen	15
2.5. Magt og styring i et moderne samfund	17
2.5.1. Foucaults styringsbegreb	17
2.5.2. Styring av selvstyring	18
2.5.3. Selvstyringens fire aspekter	19
2.6. Projektdesign	21
3. Analyse	22
3.1. Analysedel 1: Formanalyse	22
3.1.1. Den markerede side	22
3.1.2. Den umarkerede side	23
3.1.3. Den nationale indsats afhænger af den internationale indsats	24
3.1.4. Den internationale indsats afhænger af den nationale indsats	25
3.1.5. Uløselig sammen	27
3.1.6. Hvem er underlegen, og hvem er overlegen?	29
3.1.7. Delkonklusion	32
3.2. Analysedel 2: Styringsanalyse	33
3.2.1. Hjemlandet og udlandet	33
3.2.2. At altid finne balance	37
3.2.3. Det ansvarlige subjekt	40
3.2.4. Det danske utopia	43
3.2.5. Delkonklusion	46
4. Diskussion	48

4.1. Paradoksets tilstedeværelse	48
4.2. Ansvarsdelingen passiviserer, og ministeriet står fortsatt til regnskab	51
5. Konklusion	53
6. Perspektivering	55
7. Litteraturliste	57

1. Indledning

”Vi skaber rammerne for Danmarks indsats mod klimaforandringer nationalt og internationalt. Vi forsyner samfundet med data om klimaet, som bruges som grundlag for blandt andet klimatilpasning. Og ja, så er det også os med vejrudsigten”

(Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, no date, B).

Sådan beskriver Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet sig selv på deres hjemmeside under afsnittet, der handler om klima og vejr. Hertil præsenteres otte forskellige arbejdsområder, der alle tager udgangspunkt i enten den nationale klimaindsats eller den internationale klimaindsats. Blandt andet bliver det præsenteret, hvordan EU har indflydelse på klimapolitikken, og hvordan EU og Danmark arbejder videre efter COP21². Dertil bliver også Parisaftalen og den danske klimaindsats præsenteret. Disse områder er alle med til at definere Klimaministeriets arbejde på klimaområdet og sætter derfor også dagsordenen for, hvorledes Klimaministeriets kommunikation udfolder sig. Skelnen mellem det nationale og det internationale er allerede tydelig fra start, men hvordan der skelnes mellem disse, og hvordan kommunikationen videre udfolder sig, kræver en analyse, som netop denne afhandling vil dække.

Klima og grøn omstilling er blevet noget, de fleste tager stilling til eller livligt debatterer enten i hverdagen eller ved særlige lejligheder. Det kan opstå i hverdagens situationer, hvor vi spiser mindre kød eller sorterer affald på en bestemt måde, og det opstår i debatten, når det bliver diskuteret hvilke løsninger, der er de mest grønne. Det danske folketingsvalg i 2019 blev endvidere udråbt til at være et klimavalg, hvor Altinget.dk blandt andet skrev artiklen ‘Den grønne dagsorden tager en suveræn førsteplads’ (Holstein, 2019). I en meningsmåling havde vælgerne nemlig valgt miljø- og klimapolitik, som det vigtigste politikområde med 46%. Ved valget i 2017 havde 24% valgt selvsamme politikområde (Holstein, 2019). Også danske virksomheder følger med og leder efter en grønnere måde at drive forretning på. I en artikel fra Djøfbladet fremgår det ligeledes, hvordan *“grøn omstilling kan give danske firmaer milliardgevinster”* (Matzon, 2019).

---

¹ Herefter Klimaministeriet eller ministeriet

² COP er det øverste organ i UNFCCC's struktur. Alle aftalelandene er repræsenteret ved COP, hvor de overvåger implementeringen af konventionen og andre aftaler landene indgår. COP mødes hvert år, medmindre landene beslutter andet (UNFCCC, u.d.).

Dog er klimapolitik i høj grad et område, som adskiller sig fra nogle andre politikområder. Klima er nemlig ikke kun et nationalt anliggende, da konsekvenserne af klimaforandringerne rammer hele verden, og derfor indføres der også klimaaftaler i internationale fællesskaber som Forenede Nationer og Den Europæiske Union. Disse aftaler må det danske klimaministerium endvidere inddrage i deres arbejde. Det betyder således, at der opstår et spænd mellem det nationale og det internationale i Klimaministeriets arbejde, da de både har nogle internationale, men også nationale retningslinjer at følge. I takt med at flere og flere aktører øger deres fokus på klima og en grøn omstilling, stræbes der ofte efter internationale partnerskaber, hvor lande samarbejder med hinanden.

Klimaloven

I december 2019 kunne Klimaministeriet annoncere, at "*Danmark har fået en aftale om en ambitiøs og bindende klimalov*" (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019b). Denne klimalov skal have til formål at sikre, at den globale temperaturstigning ikke vil overstige 1,5 grader, og samtidig har den et mål om 70% reduktion af drivhusgasudledningerne i 2030 (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2). Da loven ikke har været til afstemning i Folketinget endnu, betyder det, at der på nuværende tidspunkt kun er indgået en aftale om at indføre en klimalov i Danmark³. Dens præcise indhold skulle have været forhandlet i slutningen af februar 2020, dog har disse forhandlinger fortsat ikke fundet sted. Aftaleparterne som tæller Socialdemokratiet, Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti, Alternativet, Enhedslisten, Venstre, Det Konservative Folkeparti og Dansk Folkeparti er fortsat ikke indkaldt til videre forhandling om klimahandlingsplanen.

Med aftalen om denne klimalov ønsker Klimaministeriet at indtage en ledende rolle på klimaområdet, da de kommunikerer, at denne lov skal være til inspiration for andre lande. Dertil skal der være en indsats både nationalt og internationalt. Hvordan kobler Klimaministeriet det nationale og det internationale? Hvilken betydning har dette for kommunikationen? Og hvad sker der, når Klimaministeriet formoder at styre udlandet? Denne afhandling har sat et skarpt fokus ind på det danske Klimaministeries kommunikation vedrørende klimaloven og den danske klimainsats. For hvordan giver Klimaministeriet

---

³ Aftalen om Klimalov vil herefter blive refereret til klimaloven

mening til klimaloven og den danske klimaindsats? Hvilken styringsambition ligger der i kommunikationen? Det er disse spørgsmål, som denne afhandling forsøger at besvare med udgangspunkt i henholdsvis Niklas Luhmanns iagttagelsesbegreb og Michel Foucaults begreb om governmentality.

Spørgsmålene er selvfølgelig ikke opstået ud af det blå, men er kommet i takt med en undersøgelse af Klimaministeriets kommunikation. Af klimalovens aftaletekst fremgår det blandt andet, at *“De tiltag, vi skal anvende for at reducere udledningen af drivhusgasser, skal medføre reelle, indenlandske reduktioner (...)”* (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2). Med dette iagttager Klimaministeriet, hvorledes store reduktioner skal finde sted inden for de danske grænser. Dette uddrag af aftaleteksten peger endvidere på, at det er i Danmark, at de store forandringer skal finde sted. Samtidig siger aftaleteksten også, at *“(…) derfor skal Danmark være et foregangsland i den internationale klimaindsats, så vi kan inspirere og påvirke resten af verden”* (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2). Her ses det, hvorledes der i Klimaministeriets kommunikation både er et ønske om at kunne kontrollere Danmarks handlen, men også andre landes handlen på klimaområdet. Med klimaloven og den danske klimaindsats er der derfor skabt en måde at have en styringsambition for andre lande på, hvilket findes interessant, da denne kommunikation ser ud til både at have en ambition på vegne af Danmark og andre lande. Spørgsmålet om, hvordan Klimaministeriet giver mening til den danske klimaindsats, samt hvordan kommunikationen er skabt som et styringsredskab, er efter nærmere undersøgelse af empirien, det som står tilbage som de ubesvarede spørgsmål.

1.1. Problemformulering

Hvordan kobles det nationale med det internationale i Klimaministeriets kommunikation vedrørende den danske klimaindsats, og hvordan kommer en styringsambition til udtryk i denne koblen? Hvilke dilemmaer skaber denne kommunikation?

1.1.1. Uddybning af problemformulering

Problemformuleringens første to spørgsmål fungerer som rettesnor for denne afhandlings to analyser. I første analysedel vil vi med Luhmanns iagttagelsesbegreb undersøge, hvordan Klimaministeriet kobler det nationale med det internationale. Her tager vi fat i det forhold, der

skabes mellem det nationale og internationale, og kigger på hvorledes der bliver skabt et paradoks mellem det nationale og det internationale i kommunikationen, og hvilken betydning det får for kommunikationen. Med udgangspunkt i forholdet mellem det nationale og det internationale, som er blevet fremanalyseret i første analysedel, vender vi blikket mod styring i anden analysedel. Her tager vi udgangspunkt i Foucaults governmentality-begreb om styring til selvstyring og kigger derfor på, hvordan Klimaministeriet skaber en styringsambition både nationalt og internationalt.

Med problemformuleringens sidste spørgsmål ønsker vi at tage fat i nogle af de fremanalyserede pointer og diskutere, hvilke dilemmaer det medfører at have en bestemt styringsambition for det nationale og det internationale. Her vil vi kigge på hvilke problematikker, som opstår, når Klimaministeriet skaber det nationale og det internationale på en bestemt måde. Dertil vil vi også diskutere, hvilke udfordringer Klimaministeriet skaber for kommunikationen i forsøget på at skelne det nationale og det internationale ad i klimapolitisk perspektiv.

2. Analysestrategi og teori

I følgende afsnit vil vi redegøre for denne afhandlings videnskabsteoretiske ståsted og præsentere det analysestrategiske afsæt i Luhmann og Foucault. Formålet med dette afsnit er at gøre vores erkendelsesposition tydelig og skabe et grundlag for afhandlingens analytiske afsæt og tilhørende konklusioner. Derfor vil vi starte med at præsentere det poststrukturalistiske blik, og hvorledes dette sætter bestemte betingelser for måden, hvorpå vi mener, at viden skabes. Dette sætter endvidere nogle betingelser for valg og afgrænsning af afhandlingens teori og empiri, som også vil blive præsenteret i dette afsnit. Slutteligt vil en udfoldelse af Luhmanns systemteori og Foucaults governmentality-begreb blive præsenteret. Dermed kortlægges det, hvorledes vi ønsker at besvare den fremlagte problemformulering.

2.1. Videnskabsteoretisk udgangspunkt

Denne afhandling tager afsæt i den poststrukturalistiske videnskabsteori, som udgør en særlig position for erkendelse af viden. Denne lader sig ikke umiddelbart sammenslutte med den traditionelle metodeforståelse og er endvidere iagttagerafhængig (Esmark et al., 2005, s. 9). Lad os starte med det sidste først.

Poststrukturalismen beror på en tro om, at viden skabes og formes gennem iagttagelser. Der findes ikke en iagttagerafhængig virkelighed, og der findes heller ikke en iagttagerafhængig iagttagelse (Esmark et al., 2005, s. 10). Iagttagelsen eksisterer ikke, før iagttagelsen finder sted, men bliver til gennem denne (Luhmann, 1984, s. 101). Sagt med andre ord kommer det iagttagede til syne gennem iagttagelsen, og måden iagttagelsen optræder på for iagttageren afhænger af måden, hvorpå iagttagelsen formes og konditioneres. For at kunne forme blikket (eller iagttagelsen) på en bestemt måde, skabes en analysestrategi. Analysestrategien er den videnskabelige måde at skabe et blik, så verdens fremtrædelser bliver iagttagelige. I udarbejdelsen af analysestrategien handler det om at tilrettelægge iagttagelsen ud fra det synspunkt, at både iagttagere og genstand bliver til på en bestemt måde (Esmark et al., 2005, s. 10). Derfor omhandler analysestrategi også måden, hvorpå formningen og konditioneringen af et blik skabes, således at genstanden kommer til syne på en bestemt måde. Vores virkelighed består i Klimaministeriet, og denne bliver derfor også vores genstand. Måden, hvorpå vi former vores genstand, består i at iagttage Klimaministeriets kommunikation angående den danske klimaindsats. Derfor er vores blik udelukkende rettet mod deres iagttagelser af den danske klimaindsats.

Som nævnt ovenfor lader poststrukturalismen sig ikke sammenslutte med den traditionelle metodeforståelse, der arbejder med en tydelig adskillelse af teori, metodologi og metode (Esmark et al., 2005, s. 11). Derimod udarbejdes en analysestrategi i forhold til det, som iagttages, og de dertilhørende begreber. Teoriens virke har også en anden erkendelsesinteresse i den poststrukturalistiske videnskab sammenlignet med den klassiske måde at bruge teori på. Klassisk teori vil typisk henvise til hypoteser og forudsigelser, men for en poststrukturalist bliver teorien et program for, hvordan vi vil iagttage, hvordan vi vil konstruere vores genstand som en genstand, og hvordan vi selv kommer til syne som iagttagere (Esmark et al., 2005, s. 11). Det er her, at analysestrategien står sin rolle, da dennes beskrivelse, vurdering og fiksering af mening skal støtte op om det iagttagede (Esmark et al., 2005, s. 11). Dermed handler analysestrategi om, hvordan vi indrammer vores blik, skaber vores genstand og os selv som iagttagere og lader iagttagelsen emergere på en bestemt måde, hvilket skaber både muligheder og begrænsninger for valg af teoretisk udgangspunkt og empirisk indsamling (Esmark et al., 2005, s. 10). Med en præsentation af poststrukturalisme og afhandlingens teoretiske udgangspunkt, skabes vi som iagttagere i overensstemmelse med disse udlægnings. Vi tror

ikke på, at virkeligheden blot eksisterer derude, men at denne er afhængig af en iagttagelse, og at iagttagelser endvidere skaber den virkelighed, som der ønskes undersøgt.

I den klassiske metodologi er det ofte dette niveau, som skaber viden og virkeligheden og bestemmer, hvorledes noget skal iagttages – den indsamlede data har altså her været afgørende for den viden, som bliver skabt (Esmark et al., 2005, s. 10). Med et analysestrategisk udgangspunkt er det derimod et bestemt blik, som leder iagttagelsen og former det udsnit af virkeligheden, som ønskes iagttaget. Den virkelighed som kommer til syne vil derfor altid være på bekostning af noget andet. Måden hvorpå problemstillingen er udformet, og måden vi iagttager vores genstandsfelt på kunne derfor optræde anderledes i enhver anden sammenhæng. Problemstillingen er udformet på baggrund af en erkendelse om, at vi først og fremmest iagttager på anden orden, og at vi endvidere har valgt Klimaministeriet som iagttagelsespunkt. En gennemgang af empirien har hertil gjort os nysgerrige på, hvorledes Klimaministeriet kobler det nationale med det internationale i deres kommunikation om den danske klimainsats. Dertil har vi været interesseret i, på hvilken måde Klimaministeriet har en ambition om at skabe styring til selvstyring. Dette er grundlaget for, at problemformuleringen er udformet, som den er.

Siden vi skaber denne afhandling med afsæt i en poststrukturalistisk videnskabelse, er det vigtigt at skabe klarhed i, hvordan vores blik er konditioneret til at anskue verden på en specifik måde. Hvordan empirien treder frem og blir observerbar for vores analyse, påvirkes både af vores problematisering af den, og de analysestrategiske valg vi tar undervejs i processen. Genstandsfeltet optræder ikke blot, som det er, eller fortæller os, hvordan denne gerne vil iagttages, men bliver til i måden hvorpå vi iagttager den (Andersen, 1999, s. 112). Vigtigt er det også at pointere, at måden, hvorpå vi iagttager Klimaministeriet og deres iagttagelser, samt den empiri vi har udvalgt, er fuldstændig afgørende for den viden der skabes. Derudover står vi som undersøgere også over for en blind vinkel, da vi ikke kan se, hvad det er, vi ikke kan se. Vi kan kun se det, vi iagttager på den måde, som vi har valgt at iagttage det på. Vores iagttagelseposition har derfor en afgørende rolle for afhandlingens analyser og dertilhørende konklusioner.

2.2. Valg og begrænsning af teori

Nu som vi har forklaret vores videnskabsteoretiske standpunkt ønsker vi at gå nærmere ind på vores teoretiske valg- og fravalg. Afhandlingens analysestrategi vil tage sit teoretiske udgangspunkt i Luhmanns iagttagelsesbegreb og Foucaults governmentality-begreb. Den første analysedel vil således tage afsæt i en formanalyse, som gør os i stand til at iagttage, hvordan Klimaministeriet iagttager forskellen mellem det nationale og det internationale. Dette giver et skarpt blik for, hvordan Klimaministeriet kommunikerer omkring Danmark med en forskel til udlandet, og hvorvidt den forskel, ministeriet etablerer, opprettholdes videre i deres kommunikation. Med henblik på vores anvendelse af Luhmanns begrebsapparat, er det vigtigt at pointere, at måden vi benytter hans begreb om forskelle er en smal repræsentation av hans forfatterskab, og vi benytter for eksempel ikke Luhmanns teori om organisasjonssystemer. Denne konditioneringen av Luhmanns teoriapparat er foretatt med tanke på, at vores fokus ligger på, hvordan kommunikationen fremstår i øyeblikket og ikke organisationens interaktion og opprettholdelse. Da vi interesserer oss grunnleggende for den forskel Klimaministeriet konstruerer omkring det nationale og det internationale, fremstår formanalysen som et opplagt valg.

Med blik for vores problemformulerings interesse for hvordan en styringsambisjon kommer til uttrykk, vil det teoretiske udgangspunkt i anden analysedel ligge i Foucaults governmentality-begreb. Styringsanalysen vi benytter har som formål at avdekke, hvilken styringsambisjon Klimaministeriets kommunikation skisserer, og gir blik for hvordan styring av selvstyring overhodet er mulig. Valget av Foucaults governmentality-begreb er gjort på baggrund av redskabets evne til at synliggjøre magtrelasjoner, da de ellers ikke er åbenbart identifiserbare. Vi ser derfor, at de to teoriene supplerer hverandre ved, at formanalysen bidrager til at skabe klarhed i, hvordan de kobler det internationale med det nationale, mens governmentalitetsbegrebet giver blik for, hvordan styring av selvstyring er mulig, også i de relasjoner hvor aktørene ikke har offisiell myndighet over hinanden. Luhmann har ikke et begreb, som dækker over styring til selvstyring, hvorfor Foucaults governmentality-begreb er valgt. Det sidste analysedel vil, i forlængelse af første analysedel, lægge op til en diskussion af, hvilke dilemmaer der kan opstå, når Klimaministeriet forsøger at styre til selvstyring.

Også med Foucault har vi foretaget en konditionering av hans teoriapparat, der er et nødvendigt resultat av, at vi ønsker at beholde iagttagelsespunktet på Klimaministeriets kommunikation. Dette adskiller sig bevidst fra Foucaults egen brug av governmentality-begrebet, vor han plasserer iagttagelsespunktet på subjektet og analyserer det utallet av vidensformer og myndigheter, der er med til at skabe subjektet. Vi er derimod kun interessert i, hvordan subjektet skabes gjennom Klimaministeriets kommunikation og har derfor ikke blik for alle de andre myndigheter og vidensformer, der er med til at forme subjektet. Vi er også udelukkende interessert i den øyeblikkelige konstruktionen av Klimaministeriets styringsgenstand og benytter derfor heller ikke den vidensarkeologiske tilgang, andre har konstruert ud af Foucaults forfatterskab.

2.3. Valg, behandling og betingelser for empiri

I dette afsnit vil vi redegjøre for den empirien, vi har benyttet i vores analyser, og presentere de fravalg, vi har foretaget i udarbeidelsen af afhandlingen. Afhandlingens problemstilling tar udgangspunkt i Klimaministeriets kommunikation omkring den danske klimalov og deres redegjørelse om den danske klimaindsats de siste årene. All empirien der bruges i vores analyseafsnit har Klimaministeriet som dets afsender, og er en del av deres offentlige meddelelser. Dette bundet ud i, at vores ønskede iagttagelsespunkt ligger på Klimaministeriets iagttagelser af den danske klimaindsats. Konkret benyttes det offisielle aftaledokument, som Klimaministeriet publicerede i december 2019 efter lang tids forhandling mellom et overtal af danske partier. Videre benytter vi også flere av de årlige rapportene, Klimaministeriet udgiver under navnet Klimapolitisk Redegjørelse. Disse spænder over årene 2015-2019. Vi har også benyttet udvalgte pressemeddelelser, som Klimaministeriet har udgivet og enkelte informationssider fra deres hjemmesider, der vedrører den danske klimaindsats.

Siden vi grundleggende interesserer oss for, hvordan Klimaministeriet forsøger at styre, er det naturlig å måtte foreta nogle begrensninger i det anvendte kildematerialet. Subjektivering av det nationale og det internationale er uden tvivl et politisk område, da det er mange forskjellige aktører, der spiller ind. Den danske identiteten er under påvirkning av en rekke forskjellige artikulationer, og Klimaministeriets subjektivering av denne identitet er blot en av mange. Eftersom vi interesserer oss for Klimaministeriets forsøg på at styre, har vi valgt bort all empiri, der ikke kan siges at avstemme direkte fra enten Klimaministeriet eller klimaministeren.

Om vi skulle have undersøgt, hvordan Klimaministeriet derimod ble forsøgt styret af danske partier, ville vi skiftet iagttagerpunkt og valgt ud empiri med en anden afsender. Vi har derfor ikke valgt ud tekster og taler, der er udkommet fra de danske partiene, selvom de formodentlig skulle omhandle klimaindsatsen eller rollen det nasjonale og internasjonale spiller. Vi har dog valgt at medtage udtalelser fra nuværende og tidligere klimaministre, herunder Dan Jørgensen (S) og Lars Christian Lilleholt (V). Dette har vi valgt, da det har været i deres virke som klimaministre, og afsender for udtalelserne har ligeledes være Klimaministeriet.

Disse alternative indgangene til problematikken omhandlende styring ville imidlertid have bevæget afhandlingen i en anden retning og væk fra der, vi ønsker at fokuset skal hvile, nemlig på Klimaministeriets kommunikation omkring klimaloven og den danske klimaindsats.

2.4. Meningstilskrivelse gennem forskelle

Ved at gøre brug af formanalysen får vi blik for, gennem hvilke forskelle Klimaministeriet tillægger den danske klimaindsats betydning. Derfor skal første analyse være med til at kaste lys over, hvordan Klimaministeriet kobler det nationale med det internationale i deres iagttagelse af den danske klimaindsats, og hvorledes denne koblen opretholdes i deres videre kommunikation. I næstkommende afsnit vil systemteorien blive præsenteret, herunder iagttagelsesbegrebet og anden ordens iagttagelse samt formanalysens grundlæggende karakteristika.

2.4.1. Luhmanns systemteori

For Luhmann handler systemteorien om at undersøge, hvordan verden opstår på forskellige måder, alt afhængigt af hvem der iagttager, og med hvilke forskelle iagttageren iagttager (Andersen & Pors, 2017, s. 26). Samfundet iagttages gennem kommunikation og består af forskellige kommunikationssystemer, som kun skabes og består af kommunikation (Andersen, 1999, s. 107). Luhmann forstår kommunikation som en operation (iagttagelse), der knytter sig til en bestemt forskel. Derfor har vi også valgt at iagttage Klimaministeriets kommunikation som operationer, der knytter an til en bestemt forskel, nemlig forholdet mellem national og international.

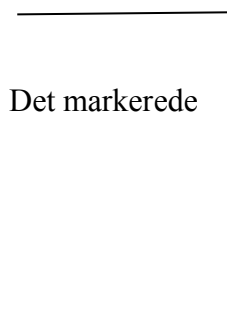
Et system består af enheden af forskellen mellem system og omverden, som Luhmann definerer det (Andersen & Pors, 2017, s. 28). Det betyder, at et system oppstår, når systemet markerer sig selv inden for rammen af en forskel og dermed skaber en omverden. Systemer findes ikke blot derude men skabes af måden, hvorpå en iagttager danner forskelsdragninger. Det betyder altså, at systemet ikke er konstitutivt for iagttagelsen, men at det er iagttagelsen, der er konstitutiv for systemernes væren (Luhmann, 2000, s. 71). Systemerne er autopoietiske, hvilket henviser til systemernes selvreference. Det betyder, at systemerne skaber sig selv ved løbende at knytte an til tidligere operationer, og alle elementer som et system består af, er skabt af systemet selv (Luhmann, 2000, s. 71). Et system har derfor ikke adgang til omverden og kan derfor kun iagttage omverden på baggrund af systemets egne forestillinger om omverden (Andersen & Pors, 2017, s. 29). Et eksempel kunne være, at når Klimaministeriet iagttager sin omverden, som kunne være et andet ministerium eller et andet land, så skabes denne iagttagelse på baggrund af forestillingerne om det andet ministerium eller det andet land. Klimaministeriet er i dette eksempel sit eget system, som ikke kan iagttage omverden, men kun gøre sig forestillinger om denne.

Av de sosiale systemene er samfunnssystemet det mest omfattende. Luhmann beskriver samfundssystemet som funktionelt differentieret, hvor samfundets varierende funksjoner har delt seg ud i adskilte domener, der håndterer hver sin type informasjon (Luhmann, 1992, ss. 174-175). Dette er systemer, der lukker sig om sig selv ved å tilskrive sig med en funktion i samfunnet. Luhmann argumenterer, at grunnet samfundets stigende kompleksitet er flere systemer efterfølgende blevet spesialisert, så man i dag kan tale om et separat politisk, økonomisk, pedagogisk og rettslig system (Luhmann, 2000, s. 426). Funktionssystemene siges at iagttage verden gjennom en binær oppdeling, hvor den ene siden bliver markered og den andre udelukked. Det rettslige system vil for eksempel iagttage verden gjennom forskellen ret/uret, det politiske system gjennom koden styrer/styret, mens sundhedssystemet iagttager udifra rask/syg. Essensielt for vores oppave er, at disse systemene kun kan iagttage via deres egen kode og derfor ikke direkte kan behandle kommunikation fra andre systemer. I stedet må systemene oppfatte hverandre kommunikasjon via pirringer, som systemerne så forsøger at oversette til sine egne koder for, at det skal kunne behandles (Kneer & Nassehi, 2002, s. 57). Dette ser vi nærmere på i diskussionen, hvor vi går nærmere inn på, hvordan det politiske

system forsøger kommunikere med det økonomiske system, som ellers bare vil behandle kommunikation ud fra koden betale/ikke betale.

2.4.2. Iagttagelsesbegrebet og anden ordens iagttagelser

Verden skabes gennem forskelle ud fra et Luhmanniansk blik. Dette er ligeledes gældende for hans iagttagelsesbegreb, der også funderer i en forskelsdannende operation (Andersen, 1999, s. 109). Selv definerer Luhmann det således “*en operation, der anvender en forskel til at indikere en side af en forskel og ikke den anden*” (Andersen & Pors, 2017, s. 22). En grafisk fremstilling af en forskel ser sådan ud:

Forskellen er med til at definere, hvorledes der gives mening til et bestemt felt. Et af de klassiske eksempler er, hvorledes en mand tillægges en forskellig mening alt efter, om manden betragtes som forskel til en kvinde (køn) eller som forskel til en dreng (alder). For Luhmann er en forskel altid tosidig, og der vil derfor altid være en inderside (den markerede side) og en yderside (den umarkerede side) (Luhmann, 1993, s. 485). Dog kan en iagttagelse kun markere indersiden af en forskel, da iagttageren ikke kan se, hvad det er, den ikke kan se (Andersen, 1999, s. 110). Klimaministeriet kan altså ikke se ud fra hvilken forskel, de iagttagelse et givent felt. Denne iagttagelse er en første ordens iagttagelse. Det betyder endvidere, at der opstår nogle blinde pletter (Luhmann & Behnke, 1994, s. 28). Som iagttagelse er det ikke muligt at overveje, om den forskel man iagttagelse ud fra, er hensigtsmæssig i en given situation, eller om der kunne være andre forskelle, som kunne iagttages (Andersen & Pors, 2017, s. 23). Dermed kan en iagttagelse ikke på en og samme tid iagttage indersiden af en forskel og overveje, hvorvidt det er den rette forskel at iagttage ud fra.

Ved en anden ordens iagttagelse iagttages en iagttagers iagttagelser. I denne afhandling er det også allerede nu gjort tydeligt, at vi arbejder på anden orden, da vi iagttager Klimaministeriets iagttagelser af den danske klimaindsats. Det betyder endvidere, at vi er i stand til både at kunne se indersiden og ydersiden af forskellen i Klimaministeriets iagttagelser. På denne måde bliver en anden ordens iagttager både i stand til at iagttage en iagttagers iagttagelse og iagttagerens blinde plet (Andersen, 1999, s. 111).

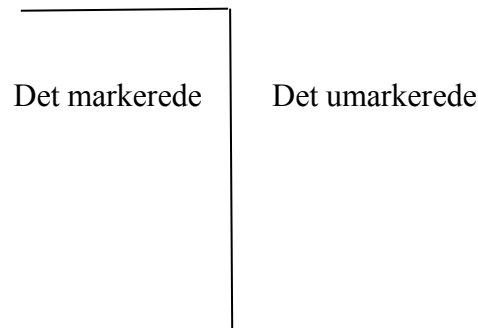
2.4.3. Blinde pletter

Ved at være anden ordens iagttager, skabes der et blik for den iagttagedes blinde pletter. Det betyder derimod ikke, at en anden ordens iagttager ikke selv har blinde pletter. Som anden ordens iagttager kan iagttageren ikke iagttage sig selv som iagttager, men kan derimod kun iagttage den iagttagede (Luhmann & Behnke, 1994, s. 28). I denne afhandling er vi derfor kun i stand til at iagttage Klimaministeriet og deres iagttagelser, men vi kan ikke iagttage os selv som iagttagere, og derfor opstår der automatisk også blinde pletter for os. Når vi iagttager Klimaministeriet, bliver vi i stand se, hvad de markerer, men også det som forbliver umarkeret i Klimaministeriets kommunikation. Vi argumenterer for, at Klimaministeriet ikke selv er i stand til å se det paradokset, de etablerer i forskellen mellem det nationale og det internationale, og at kommunikationen deres derfor er tvunget til at forsette at udfolde sig for at skjule denne udfordringen. Vores blinde plet derimod bliver, at vi markerer Klimaministeriet på indersiden af forskellen og kan derfor kun iagttage denne. Den umarkederede side bliver vores blinde plet, og vi er eksempelvis ikke i stand til at iagttage andre ministerier, andre klimaorganisationer eller politiske partier. Vi kan for eksempel kun iagttage de politiske partier gennem Klimaministeriets iagttagelse af disse.

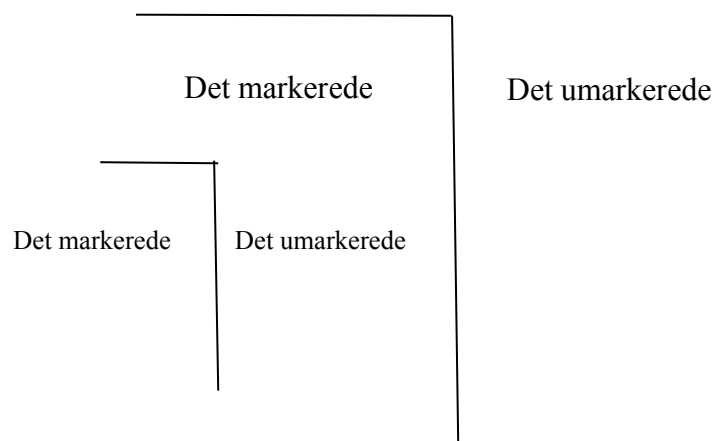
2.4.4. Formanalysen

Ved en formanalyse sættes der fokus på enkelte distinktioner, som udspiller sig i den undersøgte kommunikation, og derfor bruges en formanalyse også i starten af en analyse, da den redegør for, hvilke ledeforskelle, der er på spil (Andersen, 1999, s. 128). Ved at kigge på hvorledes en form er skabt, analyseres enheden af en forskel (Andersen, 1999, s. 129). Derfor er formanalysen en analyse af hvilke betingelser, en kommunikation skaber på baggrund af en givet bestemt forskel, og derfor er analysens ledeforskel også den markerede side / den

umarkerede side (Andersen, 1999, s. 130). I en formanalyse, spørges der til den umarkerede side af en forskel, da den markerede side allerede er åbenbar (Andersen, 1999, s. 130).

Når vi derfor kigger på Klimaministeriets kommunikation omhandlende den danske klimaindsats, bliver vi her i stand til at se med hvilken forskel, at ministeriet giver mening til netop den danske indsats på området. Hvilken forskel som optræder i Klimaministeriets kommunikation, og hvilken betydning det har, at Klimaministeriet kobler det det nationale og det internationale, er det som spørges til i analysen. Formanalysen er også med til at belyse, hvordan kommunikationen udfolder sig, og hvilken betydning det har for kommunikationen, at den folder sig ind i sig selv og skaber et paradoks. Paradokset bliver til, når kommunikationen folder sig ind i selv, og der sker et re-entry af enheden på den markerede side. Dette ser således ud:

Dette fenomenet kan eksempelvis oppstå, når en iagttager iagttager en hund, der er tilstrækkelig grim til, at den også kan iagttages som sød. I første instans optræder hunden på den umarkerede

siden i forskjellen sød/grim. Men iagttageren iagttager også at hunden, i dens kapasitet som tilstrekkelig grim også på sett og vis er sød. I iagttagelsen sker der altså et re-entry, hvor grim pludelig gjør sig til kjenne på begge sider af forskjellen. Det betyder, at den markerede og umarkerede side genindtræder på den markerede side af forskjellen (Andersen & Pors, 2017, s. 32). Når sådan et re-entry optræder i en forskel, er forskjellen både den samme og forskjellig fra sig selv.

Lige som at formanlysen ofte bruges i starten af en analyse, så er den sjældent også slutningen på en analyse. Dette er også tilfældet i denne afhandling, da formanlysen skaber et blik for, hvordan Klimaministeriet skaber en forskel mellem det nationale og det internationale. Hvis ikke formanlysen havde været med til at skabe dette blik, ville vi ikke være i stand til at analysere styring af selvstyring ud fra denne forskel, hvilket vi vil bruge en governmentality-analytik til.

2.5. Magt og styring i et moderne samfund

Siden andre del av vores analyse tager afsæt i Foucaults governmentality-analyse er det nødvendig at give et indblik i, hvilke teoretiske grundpremisses denne analysestrategien bygger på.

Indenfor den brede litteratur, der eksisterer omkring Foucault, findes der et utall forskjellige analysestrategier, der er blevet lest ud av hans bøger og forelesninger. Vi vil i denne afhandling have fokus på hans styringsbegreb og bruger til det formål en governmentality-analytik, der er konditionered mod at analysere styring av selvstyring. I påfølgende afsnitt vil Foucaults styringsbegreb presenteres og vores analysestrategi av selvstyring.

2.5.1. Foucaults styringsbegreb

Styring i vores oppgave kan leses som en generell betegnelse på et kalkulert forsøg på at lede menneskelig adferd. Dette er en omskrivning av Foucaults egen betegnelse, som lyder som, at styring oppstår som: *“den rette disponering av ting, arrangeret således at de leder til et bekvemt endemål.”* (Dean, 2006, s. 37). Med denne definisjonen av styring fremgår det, at styring ideelt sett kan anses som noe, der kan påvirkes med menneskelig indgriben. Om man endrer hvordan tingene plasseres, i hvilken retning de peker, og hvordan elementene interagerer

med hverandre, så påvirker man også utfallet av denne prosessen. Styring kan derfor også anses som en form for dirigering, hvor ellers tilfeldige elementer settes i et system, der har en produktiv effekt mod det utfallet, man ønsker. Styring er et begreb hos Foucault som eksisterer i et bredt felt av domener i det sociale og politiske liv og er ikke begrenset til de aktører, man først tenker beskjeftiger sig med styring eller ledelse. Styring utføres av en rekke autoriteter og organer, som benytter sig af en rekke teknikker og søger at forme vores adferd ved at operere gjennom menneskers ønsker, interesser og overbevisninger (Dean, 2006, s. 44)

2.5.2. Styring av selvstyring

Governmentality-analytiken, som vi benytter i denne analysen, interesserer sig spesifikt for, hvordan styring av selvstyring er mulig. Selvstyring kan forstås som individets forsøg på at gjøre sig selv til gjenstand for styring. Det moderne selvstyringsparadigme funderer Foucault at har utviklet seg i takt med den moderne nasjonalstaten, der ikke lenger udøver magt primært gjennom udøvelse av straff og vold, men gjennom en disiplinær magt der regulerer, former, optimerer og fremelsker mennesket (Dean, 2006, s. 56). Den moderne magt har derfor befolkningen som mål for sin styring og interesserer sig for befolkningens sundhed, lykke og effektivitet.

Genstanden, der arbejdes på, kan forstås bredt og kan være individets sjel, krop eller dybereliggende ønsker og personlighet. Denne forståelsen av selvstyring åpner for at se, at man kan påvirke, hvordan individet handler og opptrer, men også hva individet ønsker, begjærer eller frygter. Selvstyring betegner derfor ethvert forsøg på - med et vist overlegg - at forme aspekter av vores adferd i overenstemmelse med bestemte normsæt og med bestemte mål for øje (Dean, 2006, s. 43). En konsekvens av denne måden at tenke styring av selvstyring er, at konsekvensene av styringsforsøget ikke alltid er forutsigbart. Dette vil vi komme tilbake til i afhandlingens diskussion, hvor vi ser på, hvilke konsekvenser der kan oppstå på baggrund av Klimaministeriets forsøg på at styre.

Om man kombinerer denne definisjonen av 'styring' og 'selvstyring', blir det klar, at governmentality-analytiken, vi benytter, fokuserer på, hvordan Klimaministeriet ønsker at styre, hvordan andre styrer sig selv.

2.5.3. Selvstyringens fire aspekter

Governmentality-analytiken er blitt disponert på forskjellige måder siden Foucault først omtalte det, og der findes ikke et dominerende governmentality-paradigme i dagens forskning. Det findes heller ikke noe etablert konsensus over, hvilken del av Foucaults, der skal vektlegges når en konstruerer en analysestrategi ud av hans tekster. En analysestrategi basert i Foucault bliver derfor alltid en specifik analysestrategi i forhold til det analyse spørsmål, der ønskes besvaret (Andersen, 1999, s. 30). Governmentality-analytiken, vi konstruerer for vores analyse av Klimaministeriets styring, tar utgangspunkt i fire aspekter som Foucault beskriver som centrale i en analyse av etisk selvstyring. Disse fire aspektene konditionerer vores blik for empirien og strukturerer vores analyse.

Det første aspektet i vores selvstyre-analytik spør ind til, hva der er 'genstanden' som Klimaministeriet ønsker at styre. I Foucaults litteratur refererer dette til for eksempel sjelen, den fysiske kroppen eller individets følelsesliv (Dean, 2006, s. 53). Denne delen av analysen åpner opp for at se, om Klimaministeriets kommunikasjon sigter seg mod enkelte borgere, borgerne som populasjon, Klimaministeriet selv eller en nasjon. Er det vores følelser, handlinger, aspirasjoner eller ønsker? (Rabinow, 1984, s. 352). Genstanden kan både være noget konkret, som en krop eller en mer abstrakt del af vores sjeleliv. Styringsfelter kan oppdages ved at oppsøge de konkrete gjenstander, der bliver synlige i forskjellige praksisregimers operasjoner (Dean, 2006, s. 72). Vi undersøger derfor her vad Klimaministeriet italesetter som den gjenstanden, der forsøges regulered gjennom klimaloven og den danske klimaindsats.

Det andre aspektet av analytiken spør ind til, hvordan genstanden styres og refereres til som 'askese' (Dean, 2006, s. 53). Vi spør her ind til, hvordan genstanden forsøkes styres, gjennom hvilke øvelser der foreslås, hvilke prosedyrer eller handlinger som er forventet gjennomført av genstanden for at oppnå det ønskede mål. På et overordnet plan svarer askesen til, hvordan selvstyring gjennomføres praktisk, men i et hvert styringsregime treder selvstyringen frem som nye spesifikke programmer, der foreslås at følge for at hjelpe genstanden til at oppnå sine mål. Et individ, der forsøger styre sig selv til et sundere liv, vil for eksempel påta sig nye rutiner for madlavning, trening, kosthold og ved at avstå fra enkelte andre handlinger og programmer. Tilsvarende programmer for en 'økonomisk ansvarlig borger' vil for eksempel være at søge et

job, gå til sengs til fornuftig tid, og utfylde sine skatteskjemaer hvert år. Foucault henter her inspirasjon fra en variasjon av religiøse bevegelser og filosofier, som alle har til felles, at der er bestemte ritualer, man skal gjennomføre for å oppnå de målene, de forespeiler. I noen religiøse strømninger tar dette form som mental trening, meditasjon, fysisk trening eller å avstå fra enkelte handlinger (Foucault, 1982, s. 40). Askesen er både med til at gjøre genstanden og subjektiveringsmåden mer synlig i analysen.

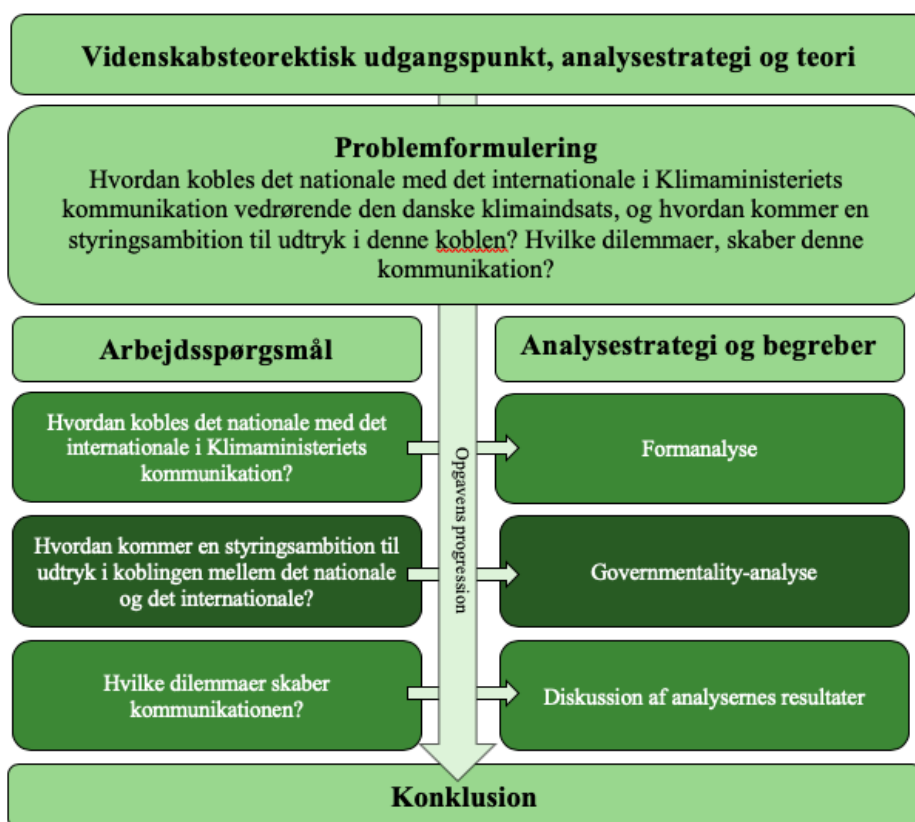
Det tredje aspektet er subjektiveringsmåden. Her analyserer vi, 'hvem vi er', når det styrede underkaster sig Klimaministeriets regime. Dette gir blik for, hvordan Klimaministeriet konstruerer en kommunikation, der skaber subjektet på en bestemt måte. Foucault omtaler selv formålet med hans akademiske projekt at skabe en historie over hvordan mennesker bliver gjort til subjekter gjennom vores kultur (Foucault, 1982, s. 208). Gjennom subjektivering skabes der identiteter, vi påtager oss, der gjør oss adskilte fra hinanden, men også fra oss selv. Ved at installere en selvbevissthet i oss om, hva vi er eller burde være, skabes også en refleksivitet der gjør oss til genstand for vores egen selvstyring. Denne formen for identitetsskabelse kategoriserer individer og reduserer deler av deres identitet og fremelsker andre. Den installerer også en form for lov eller sandhed i den skabte identiteten, der legger føringer for, hvordan subjektet ser sig selv, og hvordan andre oppfatter denne (Foucault, 1982, s. 212). Subjektiveringen binder mennesker til en identitet gjennom kommunikation og promoverer en ny bevissthet i individet. Askesen har derfor et bekreftende element i seg, hvor subjektet hele tiden får verificeret overfor seg selv og andre, hvem de er, og hvem de søger at blive. En tese ville for eksempel være, at borgere under klimalovens regime underkaster seg som 'ansvarlige borgere', og at deres nye identitet skaber dem som noen, der både har en egen interesse og et ansvar over for seg selv og andre for at følge askesen.

Til slutt spør vi indtil klimalovens teleologi. Her spør vi, hvorfor der styres. Hva er sluttresultatet, der efterstrebes? (Rabinow, 1984, s. 353). Hva håber vi at blive ved at underkaste oss? Er det frelse for krop og sjel? En sikker fremtid for vores børn? Alle praksisser rettet mod at styre enten sig selv eller andre forutsetter, at der er et eller annet mål eller slutresultat, der efterstrebes (Dean, 2006, s. 53). Dette resultat eller mål bidrager til at skabe et endepunkt, man kan se frem til, når man underkaster sig. Styring vil derfor alltid ha et element i seg av utopi, og styring vil aldri kunne reduceres til kun en autoritær udøvelse av magt,

eftersom den forutsetter et element av fri vilje. Styring drives av en tro på, at de mål styringen forespeiler er oppnåelig og gjennomførbare. For at forstå og analysere styringens natur er det derfor nødvendig og adskille styringens hensigter og utopiske mål (Dean, 2006, s. 76). Hensigten, eller hvorfor der styres, kan være skjult, men styringens utopi er tilgjengelig i kommunikationen til at avdekkes.

2.6. Projektdesign

Efter en gjennomgang af afhandlingens analysestrategiske udfoldelse og teoretiske begreber, har vi valgt at udarbejde et grafisk design over, hvorledes afhandlingen vil udfolde sig. Dette er for at give et overblik over, hvorledes opgaven hænger sammen, og vil udvikle sig i sammenspil med de præsenterede fag- og teoretiske begreber. Dette er ligeledes for at give et overblik over, hvorledes analysen vil udfolde sig, og hvordan denne vil bringe bestemte begreber i brug. Som præsenteret, starter vi først med en formanlyse, der skal være med til at besvare første del af problemformuleringen. Den analysedels resultater, vil tages med videre i anden analysedel, hvor vi udarbejder en governmentality-analyse. Disse resultater vil således pege mod en diskussion, hvor pointer fra begge analyser vil bringes i spil, hvilket fører til afhandlingen konklusion.

3. Analyse

I følgende afsnit vil afhandlingens analyse finde sted. Denne vil udfolde sig i to analysedele, hvoraf den første del tager udgangspunkt i en formanalyse og Luhmanns iagttagelsesbegreb, og den anden del vil tage afsæt i Foucaults governmentality-begreb. Formålet med analysen er at påvise, hvorledes Klimaministeriet giver mening til den danske klimainsats gennem forskellen national og international, og hvordan denne koblen kommer i spil i kommunikationen. Denne koblen er også udgangspunktet for anden analysedel, som fortsat vil arbejde med den fremanalyserede forskel, men her skifter det teoretiske syn til et governmentality-blik. Formålet med denne del er at vise, hvorledes der er en styringsambition på spil i Klimaministeriets kommunikation, og hvordan denne kommer til udtryk.

3.1. Analysedel 1: Formanalyse

Denne analysedel vil som sagt tage udgangspunkt i Luhmanns iagttagelsesbegreb. Her vil det blive påvist, hvorledes Klimaministeriet skelner mellem det nationale og det internationale og tilmed vise, hvorledes disse er afhængige af hinanden. Dertil vil også kommunikationens paradoks blive præsenteret, og hvorledes der er et spil mellem det nationale og det internationale.

3.1.1. Den markerede side

I Klimaministeriets kommunikation fremgår det flere gange, at Danmarks indsats har en betydelig rolle i kampen mod klimaforandringerne. Blandt andet påtaler de: *“Danmark skal vise, at vi kan lave en grøn omstilling og samtidig bibeholde et stærkt velfærdssamfund, hvor sammenhængskraften og den sociale balance sikres.”* (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2). Her får Danmarks rolle således en særlig betydning, og de påtaler endvidere nogle af de kendetegn der er ved Danmark; et stærkt velfærdssamfund, sammenhængskraft og den sociale balance. Endvidere kommunikerer de, at:

“Indfrielsen af Danmarks klimamål skal ske så omkostningseffektivt som muligt, under hensyntagen til både den langsigtede grønne omstilling, bæredygtig erhvervsudvikling og dansk konkurrencekraft, sunde offentlige finanser og beskæftigelse. Dansk erhvervsliv skal udvikles og ikke afvikles.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2).

I ovenstående citat påpeges det igen, hvorledes der er fokus på Danmarks indsats inden for de nationale grænser. Det er vigtigt, at det danske samfund sikres på den bedst mulige måde i klimakampen, og det gælder også den økonomiske del af samfundet. På denne måde, kan noget tyde på, at Klimaministeriet iagttager Danmarks nationale udvikling som værende i en særlig interesse, og derfor får det nationale også en ophøjet betydning i deres kommunikation. Som iagttager af Klimaministeriets iagttagelser, bliver det med ovenstående citat tydeligt, at det nationale markeres.

Det nationale

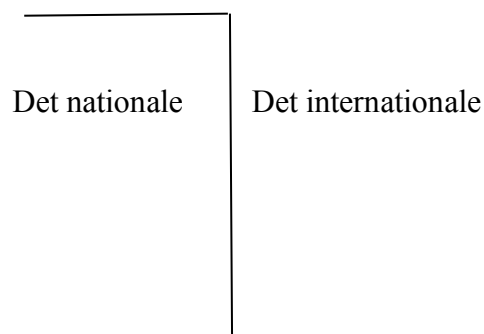
Derfor kommer en markering af det nationale til at se ud som i ovenstående tabel.

3.1.2. Den umarkerede side

Yderligere undersøgelse af Klimaministeriet kommunikation viser dog også en skelnen til det internationale. Blandt andet nævner de i en klimapolitisk redegørelse fra 2016: *“Danmark har gjort mere for at begrænse udledningerne i ikke-kvotesektoren end de fleste andre medlemslande, og der resterer derfor kun et begrænset omkostningseffektivt reduktionspotentialer”* (Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2016, s. 9). Her påpeges det, hvorledes Danmark internationalt har gjort mere end de andre medlemslande. Selvom det internationale medlemskab anerkendes, så fremhæves den nationale indsats i sammenligning med de internationale lande. Derudover skriver de ligeledes:

“Klimaudfordringerne er en global problemstilling. Derfor skal Danmark være et foregangsland i den internationale klimaindsats, så vi kan inspirere og påvirke resten af verden. Danmark har derudover både et historisk og moralsk ansvar for at gå forrest.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2).

I ovenstående citat påpeges det, hvorledes Danmarks nationale målsætninger skal være en inspiration til den internationale klimaindsats. Her kan det tyde på, at Danmark ikke umiddelbart ser sig selv som en del af det internationale på baggrund af det fokus, der især ligger på Danmarks nationale indsats. Det kommer derfor til syne, at Klimaministeriet iagttager Danmarks indsats versus den internationale indsats, og at disse er adskilte domæner. Dette kommer endvidere til udtryk, når Klimaministeriet skriver dette i den Klimapolitiske redegørelse fra 2016: “*Mange lande vil kunne tage ved lære af danske erfaringer.*” (Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2016, s. 2). Det lader derfor til, at Klimaministeriet iagttager den danske klimaindsats for at være et nationalt anliggende og adskiller derfor sig selv fra det internationale rum. På denne måde ses der altså en forskel mellem det nationale og det internationale:

Indtil videre er det således påpeget, hvordan Klimaministeriet iagttager den danske klimaindsats med en forskel mellem det nationale og det internationale. Klimaministeriet iagttager indsatsen som en national indsats. Den nationale indsats markeres stadig som noget selvstændigt og dermed bliver også den internationale klimaindsatsen gjort til en selvstændig indsats. Derfor står det nationale i kontrast til det internationale.

3.1.3. Den nationale indsats afhænger af den internationale indsats

Selvom en skelnen mellem det nationale og internationale er opstillet i ovenstående afsnit, så sker der endvidere flere interessante ting i kommunikationen. For selvom det internationale opstår på den umarkerede side af forskellen, så har den internationale indsats dog en betydning for den nationale indsats. På Klimaministeriets hjemmeside fremgår det blandt andet at: “*FN’s*

klimakonvention, United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), danner rammen for de globale klimaforhandlinger.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, no date, D). Her fremgår det, hvordan UNFCCC er det internationale fællesskab, som danner rammen for de globale klimaforhandlinger. Dette betyder, at den internationale indsats og de internationale forhandlinger har en betydning for den nationale indsats. Videre får det internationale også en rolle for den nationale indsats, når der kigges mod EU. Blandt andet skriver Klimaministeriet i den klimapolitiske redegørelse fra 2019: *“Hvis vi skal løse klimaudfordringerne og leve op til Parisaftalen, skal EU vise globalt lederskab.”* (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019c, s. 17). Her kommer det til udtryk, at hvis klimaforandringerne skal løses, så afhænger det af, at EU viser lederskab over for medlemslandene. Her bliver den internationale indsats altså afgørende for, om det nationale kan leve op til internationale aftaler, herunder Parisaftalen. Endvidere beskriver Klimaministeriet på deres hjemmeside, hvilken rolle EU har på klimaområdet:

“EU fastlægger overordnede mål for reduktion af drivhusgasudledningerne. (...) Der er i EU desuden sat mål for vedvarende energi og energieffektivitet og vedtaget fælles europæisk regulering på en række områder.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, no date, C).

I ovenstående bliver det ligeledes påpeget, hvordan EU's rolle har en betydning for, hvilke mål medlemslandene skal opfylde. Også her får det internationale altså en afgørende betydning for, hvordan den nationale indsats tilrettelægges, og hvad de måles ud fra. Det lader således til, at det nationale er afhængigt af det internationale.

3.1.4. Den internationale indsats afhænger af den nationale indsats

I ovenstående afsnit er det blevet påpeget, hvordan det i Klimaministeriets kommunikation kommer til udtryk, at den nationale indsats afhænger af den internationale indsats på klimaområdet. Vender vi det om, og kigger på hvilken rolle, det nationale spiller for det internationale, så ser vi ligeledes flere eksempler på at dette hænger uløseligt sammen. Blandt andet skriver Klimaministeriet i den klimapolitiske redegørelse fra 2019 at: *“Regeringen ønsker desuden, at Danmark i selskab med andre ambitiøse lande skubber på udbygningen af den vedvarende energi i EU”* (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019c, s. 17). Her får

det nationale i høj grad en betydning for det internationale, i og med at det nationale kan være med til at skubbe den fælles indsats i en bestemt retning. Dertil bliver det også beskrevet, hvorledes regeringen arbejder for at gøre de internationale mål mere ambitiøse: *“Regeringen arbejder for en ambitiøs klimapolitik på FN-niveau, i EU og i Nordisk Ministerråd samt igennem en lang række internationale organisationer.”* (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019c, s. 15). Her kommer det nationale til at spille en rolle for det internationale, fordi det er det nationale opgave at presse det internationale til at sætte mere ambitiøse mål i den globale klimaindsats. Denne relasjonen bliver endnu tydeligere, da Klimaministeriet italesætter, hvordan:

“Danmark har arbejdet for robuste og ambitiøse regler for de tilbageværende elementer i Parisaftalens regelsæt samt haft fokus på at øge ambitionerne i de nationale klimabidrag (NDC’er) i 2020.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019c, s. 15).

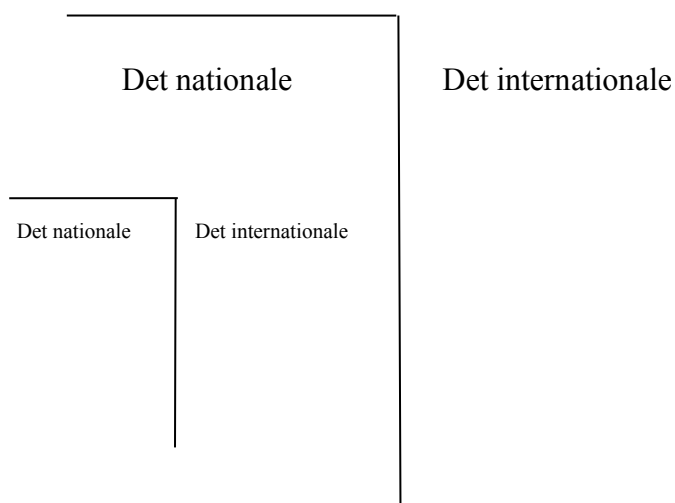
Ovenstående citat viser, hvorledes Danmark har arbejdet for at gøre målene mere ambitiøse. Dette viser igen, hvordan Klimaministeriet italesætter den nationale indsats som afgørende for, hvorledes den internationale indsats udvikler sig. Dertil påpeges det også af Klimaministeriet, at de enkelte lande har afgørende betydning for, om EU når det fastsatte mål:

“Det betyder for Danmarks vedkommende, at vi sammen med de andre medlemslande i EU skal opfylde EU’s mål om at reducere udledningen af drivhusgasser med 40 procent i 2030 i forhold til i 1990.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, no date, A).

Dette viser ligeledes, hvordan Klimaministeriet iagttager, at den fælles EU målopfyldelse afhænger af, hvordan den nationale indsats udfolder sig landene imellem. For at kunne opfylde et internationalt mål, så må landene udføre en række initiativer nationalt. Her er det altså ligeledes det internationale, som er afhængigt af det nationale.

3.1.5. Uløselig sammen

De to ovenstående afsnit er med til at vise, hvordan Klimaministeriet iagttager, at klimaindsatsen både afhænger af det nationale og det internationale. På nogle områder er det det internationale, som baner vejen for det nationale, og andre gange er det det nationale, som baner vejen for den internationale indsats. Disse to modsætninger opstår pludseligt som afhængige af hinanden, og for at Klimaministeriet kan iagttage, hvorledes det nationale skal være nationalt på en internationale måde, må forskellen indføres på den markerede side af forskelle. Det betyder, at formlen kommer til at se sådan ud:

At hele forskellen indføres på den markerede side af forskellen betyder, at Klimaministeriet bliver i stand til at iagttage, hvorledes det nationale kan være nationalt på en international måde. I kommunikationen kommer det flere gange til udtryk, hvorledes Klimaministeriet har svært ved at skille disse ad. Enten er det det internationale, som afhænger af det nationale, eller det nationale som afhænger af det nationale. Dette betyder endvidere, at det bliver umuligt at skelne, hvornår det nationale står i kontrast til det internationale (nationalt/nationalt), og hvornår det internationale er en del af det nationale (nationalt/internationalt). Dette kommer ligeledes til udtryk, når Klimaministeriet kommunikerer om det internationale fællesskab:

“Danmark skal fortsat være et af de førende lande i den grønne omstilling. Vi skal præge de øvrige EU-lande til at fastlægge ambitiøse mål og politikker i fællesskab, og

Danmark skal tage en væsentlig del af ansvaret for at indfri disse mål” (Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2015, s. 2).

Her påpeges det, hvorledes Danmarks nationale klimaindsats skal gøre Danmark til et førende land i den grønne omstilling, men at de samtidig skal fastlægge EU-politik i fællesskab med de andre medlemslande. Danmark skal på samme tid bidrage til at højne ambitionene for det internationale fællesskab, men også på samme tid påta sig ansvaret for at dette indfris. Her er det nationale både relateret til det internationale ved at skulle påvirke deres mål, men også bidrage til at indfri deres mål. Dette er også med til at demonstrere, hvorledes Klimaministeriet iagttager den danske klimaindsats som værende et nationalt anliggende, men på en international måde. Paradokset skaber ligeledes en reel politisk udfordring, grundet at den danske klimapolitik bliver fanget i en selvskabt kompleksitet. Kompleksiteten opstår, når Klimaministeriet italesætter, at klimapolitikken både skal repræsentere en national udgave af det internationale, og når Klimaministeriet prøver at adskille sig helt fra det internationale samfund. I ovenstående citat kommer netop denne kompleksitet til udtryk, da Klimaministeriet har svært ved at afgøre, hvorvidt de skal være internationale på en national måde, eller om de kun skal være nationale. Her kommunikerer de blandt andet, hvorledes Danmark skal være et førende land, og her er det kun det nationale, som er på spil. Men samtidig beskriver de også, hvorledes de ønsker at indgå i EU-fællesskabet og sammen med de øvrige lande at fastlægge disse mål. Her prøver Klimaministeriet altså at være nationale på en international måde. Dog påpeger de igen til slut i citatet, hvorledes de synes at have et nationalt ansvar for, at de fælles mål opfyldes. Særligt i sidste del af citatet er det svært at gennemskue, hvorvidt Klimaministeriet mener, at det er et nationalt/nationalt anliggende, eller om det nationalt/internationalt anliggende. Angående klimaloven er det tilmed *“(…) vigtigt, at der med klimaloven sættes fokus på såvel Danmarks internationale klimaindsats som Danmarks globale påvirkning af klimaet.”* (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 7) og at *“Aftaleparterne ønsker (...) et styrket internationalt myndighedssamarbejde om klima med fokus på verdens store udledere af drivhusgasser og udviklingslande.”* (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 7). Her tydeliggøres det yderligere, hvordan Klimaministeriet ser den danske klimaindsats som et internationalt anliggende, og samtidig den internationale klimaindsats som et nasjonalt anliggende. Dertil kommer også, at Klimaministeriet

kommunikerer, at Danmark nationalt skal tage lederskab på den grønne omstilling internationalt:

“Danmark skal fortsat være et af de førende lande i den grønne omstilling. Vi skal præge de øvrige EU-lande til at fastlægge ambitiøse mål og politikker i fællesskab, og Danmark skal tage en væsentlig del af ansvaret for at indfri disse mål”

(Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2015, s. 2).

Klimaministeriet ønsker altså, at Danmark skal påtage sig et ansvar, for at andre lande tager ansvar overfor deres egen nationale klimapolitik. Ansvaret ligger således både hos det nationale (Danmark), men også det internationale (andre lande). Når paradokset kommer i spil, får det den betydning, at det nationale skal tage ansvar for, at det internationale tager ansvar for deres nationale klima handlen. Det bliver tilmed vanskeligt at afgøre, hvorvidt Klimaministeriet ønsker at være nationale på en national måde eller skille det nationale fra det internationale, altså hvornår Klimaministeriet anser Danmark som en del af det internationale fællesskab, og hvornår de ikke gør.

3.1.6. Hvem er underlegen, og hvem er overlegen?

Som vist i foregående afsnit, betyder paradokset, at det nationale og internationale i mange sammenhænge hænger uløseligt sammen. Ved at Klimaministeriet definerer det nationale og dets funktion i klimapolitikken, så bliver også det internationale defineret. Det internationale får altså sin rolle defineret gennem Klimaministeriets fiksering af det nationale. Det kommer blandt andet til udtryk i nedenstående, når Klimaministeriet fortæller, hvordan Danmark har haft fokus på at vise vejen på det grønne område:

“Danmark har haft særligt fokus på at vise verden, at en grøn energiomstilling både er opnåelig, økonomisk fordelagtig og har positive effekter på den bredere samfundsudvikling.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019c, s. 15).

For Klimaministeriet er det vigtigt at pointere, at det nationale har fokuseret på at vise det internationale, hvorledes en grønnere energiomstilling kan gøres økonomisk effektivt. Det nationale er derfor overlegen over for internationale, når det gælder om at være det gode

eksempel, og her bliver det internationale igen defineret gennem det nationale. Dette kommer ligeledes til udtryk i nedenstående:

“En af hovedprioriteterne for Danmark i forhandlingerne har været at skabe klare og ambitiøse retningslinjer for den såkaldte ambitionsmekanisme, som skal sikre, at alle parter over tid indmelder mere ambitiøse klimabidrag og dermed øger deres klimaindsats. Konkret har Danmark med succes arbejdet for, at den globale statusopgørelse i 2023 ikke alene skal gøre status over den globale klimaindsats, men også fokusere på potentialet for at øge indsatsen via konkrete løsninger, der skal løfte ambitionsniveauet.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019c, s. 15).

I ovenstående bliver det ligeledes pointeret, hvorledes Danmark og det nationale har ansvaret for at vise vejen for den internationale verden. På denne måde bliver det internationale igen defineret gennem fikseringen af det nationale. Klimaministeriet iagttager, at det internationale er afhængigt af, at det nationale viser vejen og går forrest, således at det internationale kan tage mere ambitiøse klimabidrag i brug, fordi Klimaministeriet giver mening til det internationale gennem det nationale. Da Danmark deltog ved FN's generalforsamling var det endvidere vigtigt at gøre opmærksom på Danmarks nationale rolle:

“Statsministeren forsikrede på talerstolen i FN's generalforsamling om, at Danmark fortsat vil gå i front for den grønne omstilling, herunder påtage sig et globalt lederskab på FN's verdensmål 7 om bæredygtig energi til alle.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019c, s. 16).

Her kommer det igen til udtryk, hvordan Klimaministeriet gør noget ud af at vise, at det nationale er overlegent i forhold til det internationale. Det er det nationale, som skal vise vejen, for at den internationale verden kan følge med.

Andre steder i kommunikationen kommer det dog også til udtryk, hvordan det nationale derimod er underlagt det internationale, og hvornår det internationale pludselig er overlegent. Blandt andet skriver Klimaministeriet i den politiske redegørelse fra 2019:

“Siden tiltrædelsen af FN’s Klimakonvention i 1994 har Danmark været forpligtet til at bidrage til at reducere de globale menneskeskabte klimaforandringer. Siden 2015 har Parisaftalen dannet den overordnede ramme for dette arbejde.”

(Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019c, s. 6).

Her vendes relationen fullstendig om, og det er det nationale, der er underlagt det internationale gennem de fastsatte aftaler og love. For eksempel kommer det til udtryk, at det er Parisaftalen fra 2015, der skaber de overordnede rammer for Danmark indsats, og at den nationale indsats ligeledes har været underlagt FN’s klimakonvention siden 1994. I forbindelse med FN bliver det ligeledes kommunikeret, hvilken rolle det internationale samarbejde har, da:

“Landene under FN’s klimakonvention mødes hvert år til ”Conference of the Parties”, der også er kendt som COP’en. Det er det øverste organ i de globale klimaforhandlinger.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, no date, D).

Her giver Klimaministeriet selv udtryk for, at Conference of the Parties er det øverste organ, når det kommer til klimaforhandlingerne. Også her bliver det tydeligt, at det internationale står over det nationale, og at det nationale i den grad er underlagt de internationale forhandlinger. Ligeledes kommer EU-fællesskabet til udtryk på en særlig måde i Klimaministeriets kommunikation:

“Danmark har som medlem af EU en række klimamål. I 2020 har EU et fælles mål om en reduktion på 20 pct. i forhold til 1990 med indsatsen fordelt mellem hhv. kvotesektoren (21 pct. ift. 2005) og ikke-kvotesektoren (10 pct. ift. 2005).”

(Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 6).

Her kommer det til udtryk, hvorledes Danmark er underlagt nogle fastsatte klimamål, da Danmark er medlem af EU. Det betyder endvidere, at det nationale er underlagt det internationale, og at de internationale retningslinjer får betydning for måden, hvorpå den nationale indsats skal lægges.

I dette afsnit er det blevet tydeligt, hvordan Klimaministeriets fiksering af det nationale kun lykkedes delvist, grundet at paradokset skaber en usikkerhed om, hvad det internationale er for en størrelse. Dermed får den konstitutive rolle af det nationale en tvetydig betydning, da den skaber to modsætningsfyldte forståelser af, hvad den internationale og nationale rolle præcist er. I kommunikationen, der omhandler Danmarks rolle på den internationale scene, beskriver de sig selv som dem, der tager den grønne førertrøje på, og her er det internationale underlagt det nationale. Men når kommunikationen derimod drejer sig om internationale retningslinjer og målsætninger, så er det nationale klart underlagt det internationale. Dertil skaber det en blind plet for Klimaministeriet, da de ikke bliver i stand til at se, hvorledes det internationale også kan inspirere det nationale. Grundet deres italesættelse af det nationale som noget, der skal inspirere, er de ikke i stand til at se, hvordan også det nationale kan blive inspireret. Måden, kommunikationen folder sig ind i sig selv, skaber en potentiel forvirring om, hvorvidt det er det nationale eller det internationale som er overlegent, når det kommer til den danske klimaindsats.

3.1.7. Delkonklusion

I ovenstående analyse er det fremvist, hvorledes Klimaministeriet kobler det nationale med det internationale i forhold til den danske klimaindsats. Dog opstår der et paradoks i kommunikationen, da Klimaministeriet har svært ved at adskille det nationale fra det internationale og omvendt. Dette hænger uløseligt sammen, og derfor genindføres hele forskellen på den markerede side af forskellen.

At hele forskellen genindføres på den markerede side af forskellen, gør Klimaministeriet i stand til at påtale både den internationale klimaindsats og den nationale indsats på en særlig måde. Analysen har vist, hvorledes Klimaministeriet iagttager, at den nationale indsats nogle gange er afhængig af den internationale indsats og omvendt. Dette kommer til udtryk, når Klimaministeriet iagttager, at klimaudfordringen er et fælles projekt, der behøver internationale retningslinjer for at kunne udføre en bestemt klimaindsats i Danmark. Her gør det nationale sig internationalt. Andre gange er det den internationale indsats, som er afhængig af den nationale indsats, og dette kommer til udtryk, når Klimaministeriet kommunikerer, hvorledes Danmark og det nationale er med til at skubbe de internationale retningslinjer mod mere ambitiøse målsætninger. Det ligger endvidere i tråd med, hvordan spillet mellem det

nationale og internationale kommer til udtryk. Klimaministeriet skelner således mellem de to ved, at det nationale blive italesat som et foregangsland, der viser vejen for det internationale, og det internationale bliver italesat som de, der fastsætter bestemte love og regler. De prøver således at adskille disse to ad i deres kommunikation, men grundet paradokset er det internationale og det nationale hele tiden afhængige af hinanden.

Derudover er det kommet til syne, hvor Klimaministeriet har sin blinde plet. For eksempel er Klimaministeriet ikke i stand til at se, hvorvidt det internationale også kan inspirere det nationale. Selvom det internationale sætter målsætninger og regler for det nationale, så fastholder Klimaministeriet fortsat, at det er det nationale, som inspirerer det internationale. Paradokset skaber en reel politisk udfordring, fordi den danske klimapolitik bliver fanget i en selvskabt kompleksitet, der er med til at skabe en potentiel forvirring om, hvem der reelt sætter kursen for dansk klimapolitik.

3.2. Analysedel 2: Styringsanalyse

Som præsenteret i afsnit 2 ønsker vi at analysere, hvordan Klimaministeriets styringsambition kommer til udtryk i deres kommunikation. Til dette formål har vi udviklet en strategi, funderet i Foucaults governmentality-begreb, som skaber et blik for styring af selvstyring. I lyset af de resultater, der er påvist i første analysedel, vil denne analyse ligeledes tage udgangspunkt i skelnen mellem det nationale og det internationale. Styringsanalysen går her i dybden med, hvordan Klimaministeriet forsøger skabe styring ved at analysere de fire styringsaspektene; genstand, askese, subjektivering og teleologi.

3.2.1. Hjemlandet og udlandet

Som fremanalyseret i foranalysen kan vi se, hvorledes Klimaministeriet skelner mellem det nationale og det internationale. Selvom disse hænger uløselig sammen på mange måder, så opstår der to forskellige styringsambitioner for henholdsvis det nationale og det internationale. Måden hvorpå de italesætter det nationale og det internationale, som hver deres styringsgenstand, vil blive udfoldet i nedenstående.

Det nationale som styringsgenstand

I Klimaministeriets kommunikation fremgår det, hvorledes de har en ambition om at føre det nationale i en bestemt retning. Det kommer blandt andet til udtryk, når Danmark bliver skabt som en enhed, der kan reguleres og styres. Klimaministeriet giver indtryk af, at Danmarks ageren kan bearbejdes til at trekke i en specifik retning. Dette fremkommer blant annet ved sitatet *“Danmark skal arbejde aktivt for Parisaftalens mål om at holde den globale temperaturstigning nede på 1,5 grader.”* (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2). Her pointerer Klimaministeriet, hvorledes Danmark skal styres til at arbejde aktivt for Parisaftalens mål. Derudover kommer det ligeledes til udtryk, hvordan Danmark skal være: *“(…) et af de førende lande i den grønne omstilling.”* (Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2015, s. 2). Det er således vigtigt, at Danmark tager en bestemt position i forhold til klimaomstillingen, og derfor bliver Danmark som enhed gjort til styringsgenstand for kommunikation. Det nationale forsøges nemlig at blive styret på en bestemt måde, således at de både opfylder internationale krav, men også eksemplificerer den grønne omstilling bedst muligt.

En måde at styre det nationale på kan ligeledes funderes i en styring af de politiske partier. De politiske partier får nemlig også en særlig betydning i Klimaministeriets kommunikation, da det er disse, som har indgået aftalen om klimaloven og i høj grad sætter kursen for den danske klimaindsats. Aftalen om klimaloven er indgået mellem Regeringen (Socialdemokratiet), Venstre, Dansk Folkeparti, Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten, Det Konservative Folkeparti og Alternativet (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019c, s. 2). Aftalen lyder blandt andet som følgende:

“Klimaloven gør klimamålet på 70 procent i 2030 til dansk lov og sikrer, at Danmark tager lederskab for den grønne omstilling, hæver ambitionerne for klimaet og inspirerer hele verden til klimahandling.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a).

Ovenstående er med til at sikre, at partierne fortsætter med at styre sig selv i de kommende år for at kunne overholde klimamålet, der indebærer en 70 procents reduktion i klimagasudledningerne. Dette er endvidere med til at begrænse handlerummet for de ovennævnte

partier, som har indgået aftalen. De er frie til at kunne sætte kursen for den danske klimapolitik, men de er på samme tid også låst, da de har fremsat et bestemt mål, hvor opnåelsen af dette hele tiden skal sikres. Aftalen indeholder også en række punkter som gør, at de politiske partier i mange år fremover er bundet til at skulle have et særligt fokus på den danske klimaindsats. Blandt andet står der:

“Aftaleparterne er enige om, at der i loven indskrives en mekanisme for fastsættelse af delmål. Mekanismen medfører, at den til enhver tid siddende regering hvert femte år skal fastsætte klimamål med et tiårigt perspektiv.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 3).

Ovenstående betyder, at partierne er bundet til at skulle udarbejde en klimahandlingsplan hver femte år med udgangspunkt i et tiårigt perspektiv. Denne del af aftalen betyder således, at partierne yderligere er bundet, ikke kun til at opnå bestemte mål, men det er således også sikret, at der skal udarbejdes bestemte handlingsplaner. Dertil er det fastslået i aftalen, at der *“Efter hvert folketingsvalg skal regeringen forholde sig til det senest fastsatte delmål.”* (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 3).

Udover at skulle udarbejde handlingsplaner og opnå bestemte mål er det i aftalen også bestemt, hvordan klimahandlingsplanen for 2020 skal udfolde sig:

“I den kommende klimahandlingsplan i 2020 skal der desuden indgå sektorstrategier og indikatorer som minimum for væsentlige sektorer som landbrug, transport, energi, byggeri og industri. Klimahandlingsplanen skal endvidere indeholde tiltag målrettet inddragelse af borgere, erhvervsliv og civilsamfund.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 3).

Ovenstående er yderligere et eksempel på, hvordan Klimaministeriet prøver at styre de politiske partier, da der ligeledes er skrevet, hvilke aktører, som skal inddrages i udarbejdelsen af klimahandlingsplanen. Dermed er partierne tvunget til at skulle udarbejde klimahandlingsplaner på bestemte tider og inddrage bestemte relevante aktører. Partierne har derfor også gjort sig selv til genstand for styring ved at indgå denne aftale. Tilmed har de

frivilligt gjort sig selv til genstand for selvstyring ved netop at pålægge sig selv disse foranstaltninger, som aftalen indeholder. Dette er endvidere med til at vise, hvorledes Danmark forsøges at blive gjort til en styringsgenstand. Klimaministeriet forsøger at styre de danske partier til at styre Danmark i en bestemt retning. På den måde kan der være tale om en form for styringskæde. Ved at sikre, at partierne arbejder på en bestemt måde, efterstræbes styringen af Danmark. Dette er endvidere med til at vise, hvorledes det nationale skabes som styringsgenstand for Klimaministeriet, da de politiske partier indgår som en del af styringsambitionen for det nationale.

Det internationale som styringsgenstand

Andre lande (det internationale) bliver som nævnt ovenfor også gjort til en styringsgenstand, da Klimaministeriet kommunikerer, at de ønsker, at udlandet skal se til Danmark for inspiration til, hvordan de kan styre sig selv.

“Der skal turbo på den grønne omstilling, hvis vi skal redde klimaet. Det ved flere og flere lande heldigvis godt. Derfor leder de efter gode eksempler og foregangslande de kan følge. Hermed har Danmark en unik mulighed for at påvirke dem og gøre en reel forskel globalt,” siger klima-, energi-, og forsyningsminister Dan Jørgensen (S)”
(Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019d).

I ovenstående citat påpeger Klimaminister, Dan Jørgensen, ligeledes hvordan Danmark skal bidrage til at styre andre lande, så både Danmark og resten af verden kan gøre en forskel i forhold til klimaet. Danmark skal således demonstrere overfor resten af verden, vad der er muligt at gennemføre, så andre land kan styre sig selv på den samme måde. Dette bliver endvidere understreget i følgende: *“Klimaudfordringerne er en global problemstilling. Derfor skal Danmark være et foregangsland i den internationale klimaindsats, så vi kan inspirere og påvirke resten af verden”* (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2). Flere gange i Klimaministeriets kommunikation bliver det tydeliggjort, hvordan Danmark skal være et foregangsland, som skal påvirke den internationale klimaindsats og især andre landes handlen på klimaområdet. Dette giver også et helt klart indtryk af, at Klimaministeriet har en forudsætning om at styre andre lande gennem den nationale indsats. Dette hænger et langt stykke hen ad vejen sammen med, at Klimaministeriet har svært ved at skille det internationale

fra det nationale, og derfor bliver måden hvorpå de styre det internationale gennem det nationale. Dette underminerer dog ikke, at Klimaministeriet fortsat har en ambition om at styre det internationale.

Gennem vores position er det dermed blevet muligt at iagttage, hvorledes Klimaministeriet iagttager det nationale, herunder Danmark og de danske partier, samt det internationale som styringens genstande.

3.2.2. At altid finne balanse

Det andre aspekt vi undersøger i governmentality-analysen er hva Klimaministeriet foreslår som klimalovens og den danske klimaindsats' askese. Askese forstås vi som de prosedyrer, handlinger eller øvelser der ønskes at styringsgenstanden skal gennemføre. Askesen spiller også en viktig rolle i hvordan den bidrager til at genstanden subjektiveres til at tenke på sig selv på en bestemt måte. I Klimaministeriets kommunikation fremgår det at klimaindsatsen skal gjennomføres spesifikt ved at alltid søge kompromis mellom sund økonomi og klimatiltag. Det er denne balansegangen vi iagttager som Klimaministeriets forslag til askese som det nationale skal følge. Blandt andet skrives der i klimaloven:

“Indfrielsen af Danmarks klimamål skal ske så omkostningseffektivt som muligt, under hensyntagen til både den langsigtede grønne omstilling, bæredygtig erhvervsudvikling og dansk konkurrencekraft, sunde offentlige finanser og beskæftigelse.”

(Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2).

Det kan i ovenstående observeres, hvordan der i kommunikasjonen gjøres referanser til, at økonomien har en sentral rolle at spille i oppnåelsen av klimamålene ved, at økonomien samtidig skal aktiveres på en specifik måte. Klimaministeriet uttrykker, at økonomien ikke må tage skade af politikændringerne på klimaområdet. Dette ses blandt andet i følgende:

“Bliver den grønne omstilling dyr for stat og erhvervsliv - og dermed forringer konkurrenceevne, vækst og beskæftigelse - er der heller ingen i udlandet, der finder den danske vej attraktiv. Derfor skal klimaindsatsen tilrettelægges sådan, at den på én og samme tid er omkostningseffektiv og understøtter vækst, beskæftigelse og

konkurrenceevne for dansk erhvervsliv” (Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2015, s. 2).

Økonomien bliver her både et program for at skabe endring, når genstanden styres, men også et kontrollverktøj, som genstanden alltid må have i mindet, når den vurderer sin handlen. Genstanden må sikre, at dens handling er i tråd med økonomiske prinsipper om at være omkostningseffektivt, og at vad end den foretar sig ikke skader dansk konkurrencekraft eller finanser.

“Danmarks omstilling til vedvarende energikilder og udvikling af klimateknologier på vejen mod 2050 kan medvirke til at fastholde og udvikle danske virksomheders styrkepositioner inden for energi-, klima- og miljøteknologi og derigennem udnytte den stigende globale efterspørgsel efter grønne teknologier til at skabe vækst og beskæftigelse.” (Klima-, Energi og Forsyningsministeriet, no date, E).

I sitt forsøg på at styre Danmark oppstiller Klimaministeriet i sin kommunikation et princip, de ønsker, at Danmark skal efterstrebe. Dette prinsippet om at klimaindsatsen aldri skal skade den danske økonomi bliver askesen som Klimaministeriets foreslår. Ved at alltid have økonomien, erhvervslivet og dansk industri i mindet skal det sikres, at genstanden styrer sig selv på den rette måte.

De tekniske midlene, som benyttes for at styre, utgjør en betingelse for styringens tilblivelse og setter samtidig en grense for, hva det er muligt at gjøre (Dean, 2006, s. 73). Ved å koble den danske klimaindsatsen opp mot et prinsipp om, hvordan den økonomisk kan gjennomføres, skabes det altså en ramme for, vad det er både muligt, og vad der er akseptabelt. Hvorvidt dette er intentionelt fra ministeriets side vides ikke, men vi kan alligevel iagttage, at askesen, de foreslår for klimaindsatsen, legger føringer for, hvordan styringen gjennomføres praktisk. Gjennom et program om økonomisk balanse begrenses handlerrommet for klimaindsatsen ved, at den alltid må valideres opp mod offentlige finanser og det private erhvervslivets godkennelse.

Gjentakende underkastelse

Gjennom klimaloven foreslås også en annen form for askese, nemlig en rutinemessig fornyelse av forpligtelsen.

“Aftaleparterne er enige om, at hvis det i de sidste år frem mod 2030 viser sig, at man ikke kan leve op til 70 pct.-målet under hensyntagen til de i klimaloven angivne principper for klimainsatsen, så må aftalepartierne inden for forliget bag klimaloven træde sammen med henblik på at drøfte, om der kan opnås enighed om at anvende fleksible mekanismer og andre virkemidler.” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 8).

Klimaministeriet legger således opp til, at om klimalovens ambitioner ikke kan oppfylles, må partene selv finne sammen og etablere ny enighet om virkemidler. Denne askesen legger opp til, at partene til klimaloven regelmessig skal bekrefte overfor sig selv og andre, at de fortsatt er forpliktet til klimainsatsen ved at træde sammen og finne løsninger. Partiene bes her om selv at evaluere sin egen innsats og resultat med henblik på at underkaste sig nye programmer om nødvendig. Klimaministeriet installerer dermed et program for videre selvstyre av aftaleparterne i fremtiden, hvor de underkastede må finne initiativ til at komme sammen og finne nye metoder for at styre sig selv.

Udlandets askese: la sig inspirere

Klimaministeriet tegner også et bilde av hvilke handlinger de ønsker, at utlandet skal gjennomføre som resultat av Danmarks askese. Ministeriet ønsker, at utlandet skal se til Danmark og kopiere Danmarks løsninger på klimaudfordringene. På denne måden iagttager Klimaministeriet, at utlandets askese skal være at se til Danmark og la sig inspirere i samme retning. Dette ses her:

“Det danske eksempel skal inspirere og kopieres, så Danmark også på den måde er med til at skubbe den globale udvikling mod lavemission i den rigtige retning.”

(Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2017, s. 3).

Her står *inspirasjon* sentralt, og det iagttages, at utlandet må gjøre sig villig til at se til Danmark for at finne et tilsvarende program for at styre sig selv. For at utlandet skal kunne la sig inspirere, gjøres det derfor et klart point ut av, at askesen, som Danmark må gjennomføre, må konstrueres på en måte, som gjør den attraktiv også for andre land.

“Bliver den grønne omstilling dyr for stat og erhvervsliv - og dermed forringer konkurrenceevne, vækst og beskæftigelse - er der heller ingen i udlandet, der finder den danske vej attraktiv.” (Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2015, s. 2).

Danmark skal agere på en særlig måte for, at utlandet skal kunne agere på en særlig måte. Det nationale begrundes stadig i et mål om at påvirke det internationale. Mens Klimaministeriet skisserer askesen, Danmark skal gjennomføre, beskriver de også askesen, utlandet skal gjennomføre. Utlandet bes her om at la sig præge af Danmarks askese og kopiere denne. Utlandets askese bliver på denne måden at tillade sig at inspirere, tillade sig at præge og være åbne for påvirkning.

3.2.3. Det ansvarlige subjekt

I tredje aspekt undersøges det, hvem det nationale og det internationale bliver gjort til, når de er underkastet Klimaministeriets askese. Hvilken identitet får det nationale og det internationale, når de følger Klimaministeriets bud og anbefalinger? Hva gjør klimalovens prosedyrer og øvelser ved dem? Dette undersøker vi på baggrund av identitetens særlige rolle i at påvirke, hvilke valg der tages. Subjektiveringens kraft er, at den setter rammer for de valg og vurderinger, som genstanden tar og skaber en refleksivitet hos den subjektiverede omkring dens verdensanskuelse.

Pligtoppfylgende Danmark

I Klimaministeriets kommunikasjon omkring klimaloven fremstår det tydeligt, at ministeriet mener, at Danmark har et *ansvar* for at imødegå klimautfordringene. Gjennom klimaloven går Klimaministeriet langt for at understrege, hvordan klimaloven bidrager til at underbygge dette ansvar. Dette bidrager til at konstruere en subjektivering, hvor *ansvarlig* bliver en identitet, som Klimaministeriet forsøker at knytte til styringsgenstanden, Danmark. De uttaler blandt annet:

“Klimaudfordringerne er en global problemstilling. Derfor skal Danmark være et foregangsland i den internationale klimaindsats, så vi kan inspirere og påvirke resten af verden. Danmark har derudover både et historisk og moralsk ansvar for at gå forrest.”
(Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2).

Ministeriet påpeker her, at Danmark har et særligt ansvar til at forsøge at påvirke klimaet i positiv retning. Danmarks ansvar markeres som en af hovedgrunnene til, hvorfor klimaloven eksisterer, og dette ansvaret konstrueres som at have udspring i historiske og moralske årsaker. Ansvaret, som Klimaministeriet italesætter, skal visstnok ha oppstått på bakgrunn av historiske anliggender, og for at Danmark skal kunne operere moralsk riktig, må dette ansvar besvares. Ministeriet markerer også ansvar som noget, der er fordelt på udvalgte ministre:

“Inddragelse af fagministre:

Klima-, Energi- og Forsyningsudvalget indkalder relevante fagministre til gennemgang af de dele af regeringens klimaprogram, som den enkelte fagminister har ansvar for, herunder på både det nationale og det internationale område.”

(Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 5).

Som nævnt tidligere har Klimaministeriet et ønske om at indføre en handlepligt, der endvidere er med til at forstærke ansvarsfølelsen. Ministeriet påstår her, at handlepligten sikrer, at ansvaret forbliver ved klimaministeren. Den pålægger også ministeren med ansvar for at tage initiativ mod klimalovens mål.

“Handlepligten medfører, at Klima-, Energi- og Forsyningsministeren skal fremlægge nye initiativer med kort og lang sigt, som viser vejen mod klimalovens mål, hvis handlepligten indtræder (...)” (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 3).

Vi kan observere i denne empirien, at subjektiveringen, ministeriet begår, skaber en form for ansvars-identitet. Denne subjektivering som ‘ansvarlig’ forsøger Klimaministeriet at knytte til styringsgenstanden, Danmark. Denne formen for ansvar som Klimaministeriet skisserer har en række kendetegn og konsekvenser for den subjektiverede, der påtar sig rollen som ansvarlig.

Fokuset i Klimaministeriets kommunikation tyder på, at ministeriet ønsker at skabe en identitet for Danmark som 'generelt ansvarlig'. Generelt ansvar er det ansvaret, man har overfor hverandre, overfor normer, etikk, regler, forventninger og forpligtelser (Andersen, 2014: 75). At Klimaministeriet påkaller det generelle ansvar bliver enda mer tydeligt i det de omtaler, at Danmark har forpligtelser overfor andre lande og ikke blot sig selv: "*Der skal endvidere årligt redegøres for status på Danmarks internationale forpligtelser.*" (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 7). Fokuset på internationale forpligtelser hentyder her til, at Danmark har ansvar overfor andre og ikke blot sig selv. Dette sitatet peker også på nettopp det generelle ansvar ved, at det legger opp til, at Danmark skal kunne '*redegjøre for sig*'. Den felles oppfattelsen av ansvar legger opp til, at man kan redegjøre for sitt ansvar, at det finnes kontrollmekanismer, og at man må leve opp til ord og løfter.

At installere en refleksivitet i subjektet omkring dens identitet som *ansvarlig* skaber en rekke forventninger til, hvordan genstanden skal oppføre sig. Ved at installere en selvbevissthed i oss om, hva vi er eller burde være skaber også en refleksivitet, der gjør oss til genstand for vores egen selvstyring. Et ansvarligt subjekt vil nettopp sørge for at overholde de forventningene, det øvrige fællesskap har til en for ikke at fremstå *uansvarlig*. Et ansvarligt Danmark vil også hele tiden reflektere over egen indsats og spørge ind til, hvorvidt ens indsats er tilstrekkelig i verdenssamfunets øyne. Det generelle ansvar, som Klimaministeriet skisserer for Danmark, ber også om at skulle stå til regnskab for sine handlinger og kunne redegjøre for indsats. Dette har som konsekvens for den subjektiverede, at den i større grad godtar at la sig måle og vurderes av andre.

Udlandets ansvar

Giennom kommunikationen er der en høy grad av usikkerhet tilknyttet mellom det nationale og det internationale, og hvem der af disse er overlegen i forhold til at sette dagsorden for den danske klimaindsats. Dette kommer også til uttrykk i deres fremstilling av ansvar og deres kommunikation omkring ansvarlighed, hvor ministeriet italesetter det generelle ansvar, som også er noget det internationale må forholde sig til. Ministeriet sier:

“Aftaleparterne ønsker derfor et styrket internationalt myndighedssamarbejde om klima med fokus på verdens store udledere af drivhusgasser og udviklingslande.”

(Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 7).

Samtidig som Ministeriet kommunikerer, at de ønsker, at Danmark skal tage ansvar for at begrense klimaendringene, ber de samtidig om, at det internationale skal komme på banen og tage sin del av ansvaret. Ansvaret konstrueres her som noget, hverken Danmark eller andre lande skal ta alene, men noget der skal håndteres i fellesskab. Igjen bliver kommunikationen dobbel ved, at det ikke bare er Danmark, der subjektiveres som ansvarlig, men også udlandet. Udbredelsen av det generelle ansvar, og subjektivering av udlandet som *ansvarlig*, har konsekvenser for, hvordan Klimaministeriets forsøger at styre til selvstyre. Det skabes dermed en forventning om, at også udlandet skal lade sig måle og vurdere av andre. Når det generelle ansvar udbredes, er det ikke lenger tilstrekkelig at bære sitt ansvar i stillhed, og man bliver forventet at stå til ansvar og kunne redegjøre for sig overfor sine ligemænd. Når pligten italesattes på denne måden, gjør det også alle til dommere over hverandre og øger forventningen om, at landene skal overvåge hverandres forpligtelse til pligten.

At det generelle ansvar utbredes gjennom Klimaministeriets kommunikation har den effekten, at det subjektiverer det nationale og det internationale med en spesifikk tyde ansvarsforståelse. Ved at konstruere klimaudfordringerne som noget, både Danmark og udlandet må ta ansvar for, skabes der en kollektiv forventning om, at vi alle har pligt til at arbeide for at redde klimaet. Klimaministeriets subjektivering av både det nationale og det international som ansvarlig forsøger at skape en refleksivitet i begge subjekter, der gjør dem i stand til at styre sig selv.

3.2.4. Det danske utopia

Til sist spør vi ind til, vad der er klimalovens teleologi. Spørsmålet om teleologi funderer, *hvorfor* vi eventuelt skal underkaste oss styringsregimet. Hva er resultatet, vi forsøger at oppnå, eller hva er målet med det hele? Vi kan observere gjentatte gange i kommunikasjonen fra Klimaministeriet, at der finnes konkrete mål, som det håbes at oppnå gjennom gjennomførelsen av regimet. Klimaloven presenterer et klart mål om, at man skal begrense sig til en global temperaturstigning på maximum 1.5 grader celsius (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2). Ministeriet kommuniserer også, at der inden 2030 skal være 70% reduktion i

drivhusgassudeleggelser i forhold til 1990 og klimaneutralitet inden 2050 (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2). Disse konkrete mål er ligevel ikke det, vi primært efterspør, når vi leter efter teleologien, men heller hva er det som loves i den andre enden av tunnelen, som gjør det hele verdt? Hva er det paradisi, som denne utopien skisserer for de, som underkaster seg? Er det frelse, et ærefult eftermæle, en sund krop eller en bedre livsstil?

Vækst og jobskabelse

For at promovere klimaloven og den danske klimaindsats kommunikerer det også, at dette vil føre til en lysende fremtid for dansk økonomisk vækst og jobskabelse. Denne indsats skal nemlig være med til skabe vækst i Danmark: *“Derfor skal klimaindsatsen tilrettelægges sådan, at den på én og samme tid er omkostningseffektiv og understøtter vækst, beskæftigelse og konkurrenceevne for dansk erhvervsliv”* (Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2015, s. 2). Klimaministeriet skitserer også en fremtid hvor den grønne omstilling ikke bare har positive effekter for klimaet, men at den også bidrager til at sikre dansk vækst og efterspørgsel efter danske løsninger. Ministeriet påpejer her, at utopien som klimaindsatsen arbejder for ikke kun sikre at overholde Parisaftalen, men også vil støtte oppunder dansk økonomi.

“Danmarks omstilling til vedvarende energikilder og udvikling af klimateknologier på vejen mod 2050 kan medvirke til at fastholde og udvikle danske virksomheders styrkepositioner inden for energi-, klima- og miljøteknologi og derigennem udnytte den stigende globale efterspørgsel efter grønne teknologier til at skabe vækst og beskæftigelse.” (Klima-, Energi og Forsyningsministeriet, no date, E).

Ovenstående indikerer således også, at omstillingen til vedvarende energikilder er indført for at udvikle danske virksomheders styrkepositioner og på den måde skabe vækst og beskæftigelse. Dette er med til at understrege, at målet med en grønnere omstilling og skabelsen af Danmark på en bestemt måte i høy grad henger sammen med ønsket om at skabe vækst og arbeidsplasser. Om myndighetssamarbejdet har Klimaministeriet ligeledes samme tilgang: *“Myndighedssamarbejdet kan dermed også medvirke til at tiltrække udenlandske investeringer til Danmark til gavn for vækst og jobskabelse.”* (Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2015, s. 18). Teleologien eller formålet med klimaindsatsen udvides med dette til at være

bredere enn kun at redde klimaet, men også tiltrekke utenlandske investeringer. Dertil nævnes det ligeledes, at:

“Danske virksomheder har udviklet mange af de omkostningseffektive løsninger, der skal sikre omstillingen til lavemission, og der må forventes en øget efterspørgsel på danske løsninger og “knowhow” i takt med Parisaftalens implementering”

(Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2015, s. 18).

Ovenstående viser ligeledes, at Klimaministeriet iagttager danske virksomheder som nogle, man går til, når der skal bruges løsninger på klimaudfordringerne. Det vises her, hvordan Klimaministeriet iagttager en fremtidig verden, hvor klimaindsatsen vil tjene den danske økonomi.

Udlandets utopia

Mens der skisseres en klar teleologi for Danmark, der fokuserer på fremtidens jobskabelse, økonomiske vekst og eksport af grøn teknologi, så tegnes der et anderledes billede af, hvem som skal motivere udlandet til at gjennomføre klimaindsatsen. Danmark skal nettopp blive dette fremtids-utopia, der skal inspirere andre lande. Mens Danmark skal motiveres av økonomisk vekst, skal udlandet inspireres av Danmarks suksess. Danmarks teleologi er hypotetisk og skal føre til, at den fremtidige teleologien for andre lande konkretiseres gjennom Danmarks oppnåelse av disse mål. Dette er en ambition, ministeriet er åben om i sin klimapolitiske redegørelse:

“Dertil kommer, at Danmark på mange måder fungerer som rollemodell for andre lande. Danmark viser, at den grønne omstilling kan indrettes omkostningseffektivt og under hensyntagen til vekst, beskæftigelse og konkurrenceevne.”

(Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2015, s. 2).

Måden, ministeriet kommunikerer om fremtiden, viser en iagttagelse af, at Danmark per i dag ikke er den motiverende kraften, udlandet behøver for at begynne at styre sig selv, men at Danmark snart vil blive dette forbildet:

“I relation til regeringens energiudspil skal det fremhæves, at en af hensigterne med omstillingen af det danske energisystem er, at det danske eksempel skal inspirere og kopieres, så Danmark også på den måde er med til at skubbe den globale udvikling mod lavemission i den rigtige retning.” (Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2017, s. 3).

Flere ganger tyder ministeriets kommunikation på, at deres strategi for styring av utlandet nettopp sigter mod at blive dette forbildet, som får utlandet til at styre sig selv. Danmark skal blive svaret på spørsmålet om, hva som er utopien andre land kan forvente sig, om de gjennomfører en klimaindsats.

3.2.5. Delkonklusion

Styringsanalysen har tatt i sigte at besvare, hvordan en styringsambisjon kommer til uttrykk i Klimaministeriets kommunikation. Styringsanalysen tar utgangspunkt i formanalysen og den paradoksale fremstilling, som Klimaministeriet konstruerer i forskjellen national/international, som også betegner de to genstandene, ministeriet ønsker styre.

Askesen, ministeriet foreskriver Danmark, innebærer, at de ber Danmark om at styre sig selv efter et prinsipp om alltid at finne balanse mellom sund økonomisk politikk og klimatiltag. Klimaministeriet ønsker også å indføre en askese, hvor partiene årlig bekrefter, at de fortsatt etterstreber klimaindsatsen. Det viktigste, utlandet kan gjøre for å overholde klimaindsatsen, er at tillade sig at inspirere og så kopiere Danmark.

For at ytterligere inordne genstanden til selvstyring foreslås det givne identiteter, der skal hjelpe genstanden til at se sig selv på en spesifikk måte. Dette gjøres ved at subjektivere det nationale og det internationale som ansvarlig. Denne formen for ansvarliggjøring pejer mod en generell ansvarlighed, hvor både det nationale og det internationale har ansvar overfor hverandre. Subjektivering som generel ansvarlig skaber en refleksivitet i subjektet omkring dens forpligtelse til pligten. Når subjektet italesettes som å inneha en pligt overfor andre, skabes det en kollektiv oppfattelse af, at vi alle må stå til regnskab overfor hinanden. Dette bidrager også til at installere et element av overvågning på grunn av pligtens kollektive natur.

For at skabe oppbakning om styringsregimet kommunikerer ministeriet aktivt, at det findes et lys i enden av tunellen. Det eksisterer et potentielt utopia, der kan realiseres, om bare genstanden er villig til at styre sig selv mod det. Teleologien klimaministeriet benytter er, at klimaindsatsen skal bidrage til økonomisk vækst og jobskabelse. Dansk industri skal ikke tage nogen skade av klimaindsatsen - tvert imod vil klimaindsatsen føre til øget efterspørgsel efter de grønne danske teknologiene. At Danmark opnår disse mål skal skabe et konkret eksempel til å motivere udlandet.

4. Diskussion

I diskussionen ønsker vi å gjenoppta noen av de pointer, der blev fremanalysert i de to foregående analyser. Her ønsker vi også bevege oss over på først ordens iagttagelse i det, vi problematiserer de løsningene, Klimaministeriet presenterer. For hvilke dilemmaer oppstår der i Klimaministeriets forsøg på at skabe styring til selvstyring?

4.1. Paradoksens tilstedeværelse

Gjennom formanalysen kan vi iagttage, at Klimaministeriets iagttagelse av forholdet mellom det nationale og det internationale er paradoksalt funderet. De formoder at kunne skille mellom de to, men ender likevel opp med at noen ganger fundere det nationale som overlegent over internationale og andre ganger omvendt. Noen ganger mener de at kunne skelne, andre ganger glider forskjellen ud, og det bliver tydeligt, at de to er sterkt relatert og har en påvirkningskraft på hinanden, hvilket ligeledes er udgangspunktet for dette afsnit.

I afsnittet om styringens askese kommer det til udtryk, hvorledes det internationale skal lade sig inspirere af det nationale. Her ønsker ministeriet, at udlandet skal se til Danmark og kopiere de løsninger, som Danmark gør brug af. Dette betyder, at det internationale askese bliver at lade sig inspirere i samme retning. Grunden til, at dette nævnes her skyldes et af de fremanalysede resultater fra formanalysen. Her blev det påvist, hvorledes Klimaministeriet er blinde overfor, at det internationale også kan inspirere det nationale. Det nationale kan ligeledes blive inspireret af andre landes iværksættelse for en grønnere omstilling, men netop dette har Klimaministeriet gjort sig blinde over for. Derudover har Klimaministeriet allerede i høj grad fået inspiration fra det internationale ved at fastlægge love og regler, som følger internationale målsætninger. På trods af at Klimaministeriet selv kommunikerer, hvorledes det internationale er med til at sætte de overordnede rammer og love for medlemslande af blandt andet EU og FN, så er de ikke i stand til at se, hvorledes de selv lader sig inspirere af udlandet. At Klimaministeriet gentagende gange giver udtryk for et ønske om, og fortæller hvor vigtigt det er, at det internationale lader sig inspirere af det nationale, så clasher dette med Klimaministeriets blinde plet, som ikke gør dem i stand til at se, hvorledes de allerede selv lader sig inspirere udefra. Forsøget på å inspirere nogen, der allerede har en inspirerende kraft, undergraver den autoritet, styringsforsøget formodentlig ønsker at skabe. Dette fremhæver ligeledes kommunikationens paradoks, da det nationale er lige så afhængigt af det

internationale, som det internationale er af det nationale. Begge skal og kan blive inspireret af hver andre, fordi klimapolitikken er et globalt anliggende.

Som vist i andre analysedel forsøger Klimaministeriet at subjektivere det internationale med en specifik identitet - som nogle, der påtager sig ansvaret for klimaet på samme måde, som Danmark gør det. Subjektiveringen skal bidrage til at installere en refleksivitet hos andre lande som gør, at landenes forhold til deres egen klimaindsats (og egen klima-identitet) bliver styret i en bestemt retning. Hvis subjektiveringen lykkedes, betyder det, at den subjektiverede vil afstå fra bestemte handlinger og påtage sig andre handlinger. Subjektiveringen bærer altså et givent handlerum for subjektet, som opfordrer til nogle handlinger og forbyder andre.

Ligevel forsøger Klimaministeriet at konstruere en klimaindsats, hvor det nationale skal subjektiveres som ansvarlig for at kunne ansvarliggjøre det internationale samfundet. Ved å italesette ansvar ønsker de altså, at Danmarks ansvarliggjøring skal ansvarliggjøre udlandet og føre til selvstyring. Dette er Klimaministeriets strategi for at styre nogen, de i utgangspunktet ikke kan styre direkte. Her kan vi som andre ordens iagttagere likevel iagttage, at Klimaministeriet allerede har anerkendt, at det internationale har en ansvarliggjørende funktion overfor det nationale, når de omtaler, hvordan Danmark er underlagt internationale forpligtelser. Samtidig som Klimaministeriet formoder at kunne styre udlandet, har de altså anerkendt, at de bliver styret af udlandet allerede. Når klimaministeren forsøger at påtale Danmarks rolle som ansvarlig, ser de ud til at have glemt, at det nationale allerede er ansvarliggjort af det internationale. Den magten de så påkaller sig som et ansvarlig land er derfor undergravet af deres egen vedkjennelse af at være ansvarliggjort af det internationale samfund. Klimaministeriets forsøg på at styre er formodentlig et forsøg på at enten sikre sin magt eller øge sin magt. Vi ønsker likevel at påpeke, at ministeriets ansvarligheds-strategi også har en subjektiverende kraft overfor dem selv. Det generelle ansvaret de påtaler og forsøger udbrede vil også begrænse deres eget handlerum, når de ikke lenger kan optræde uansvarlig. Om man anerkender premisset om, at styringsforsøget er et forsøg på at sikre eller øge egen magt, er dette derfor en risikabel strategi, eftersom strategien kan føre til, at andres magt over dem øges.

Derudover bliver det internationale beskrevet på mange forskellige måder i Klimaministeriets kommunikation. Nogle gange henvises der til andre 'EU-lande', nogle gange er der tale om 'mange lande', andre gange er det 'resten af verden', og til tider er det blot 'udlandet'. Fremstillingen af det internationale er derfor meget upræcist i Klimaministeriets kommunikation, da eksempler som 'resten af verden' og 'udlandet' ikke kun behøver at være andre regeringsmagter, men også kan være borgere og virksomheder med mere. De til tider meget upræcise beskrivelser af hvad det internationale er, hænger sammen med, at iagttagelsen af det internationale er kontingent og iagttagerafhængig. Hvad Klimaministeriet iagttager som 'mange lande', 'resten af verden' og 'udlandet', ved kun de. Det kan betyde en ting for Klimaministeriet, og en anden ting for de som kommunikationen er henvendt til. Denne utydelighed gør det ligeledes svært for modtagerne af kommunikationen at opfange, at denne kommunikation er målrettet dem. Dette har en påvirkning på den fremanalyserede styringsambition, da de, som Klimaministeriet ønsker at subjektivere, ikke underlægger sig denne subjektivering grundet den usikre kommunikation. Om et konkret land vil tillade sig at blive subjektiveret som ansvarlig er usikkert, når fremstillingen af 'de andre lande' bliver meget upræcis. Dermed er formålet med kommunikationen gået tabt. Når Klimaministeriet skriver "(...) så vi kan inspirere og påvirke resten af verden" vides det ikke, hvad der menes med resten af verden (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2019a, s. 2). Er det nogle specifikke lande? Er det virksomheder i andre lande? Er det borgere i andre lande? Er det bestemte sektorer i verden? Eller det en bestemt verdensdel, der er tale om? Vi kunne blive ved med at stille spørgsmål som disse, og de opstår, fordi Klimaministeriet kommunikerer på denne måde. Enten gør de det ikke klart, hvem de taler om i deres kommunikation, eller også ved de ikke, hvem det præcist er, de har en styringsambition for.

Ovenstående problematiseringer hviler fortsatt i den paradoksale kommunikationen om, hvem der egentlig har magt til at påvirke den andre. Samtidig som Klimaministeriet iagttager, at Danmark skal styre udlandet, anerkender de fortsatt, at det internationale fællesskab legger føringer for, hvordan det nationale kan opptrede. Ministeriet ser dermed ud til at glemme sin egen iagttagelse af, at udlandet også styrer Danmark. De forsøger at skjule paradokset om, at Danmark også er magtunderlegen. På samme tid som Danmark skal foreta en grønn revolusjon og gå sin egen vei, iagttager ministeriet, at Danmark indskriver sig i et system, hvor de underkaster seg internasjonale målsetninger, retningslinjer og status quo. Danmark skal både

ta ledertrøyen ved at være det gode forbildet, samtidig som Danmark ikke skal bryde med internasjonale ambisjoner. På en side skal de inspirere utlandet, men de anerkender samtidig, hvordan utlandet begrenser dem. Dette er en gjennomgående utfordring i magtrelasjonen mellom det nationale og det internasjonale, fordi Klimaministeriet ikke kan beslutte sig for, hvem der ligger kursen for den danske klimaindsats. Dermed skaber kommunikationen en forvirring, for de på et tidspunkt kommunikerer en ting, og på et annet tidspunkt kommunikerer noget andet.

4.2. Ansvarsdelingen passiviserer, og ministeriet står fortsatt til regnskab

Med Klimaministeriets italesettelse av ansvarlighed overfor klimaendringene bidrager de til udbredelsen af det generelle ansvar. Det generelle ansvar kendetegnes som sagt ved at referere til ansvarlighed overfor andre og ikke blot sig selv. Her utvikler ansvaret sig derfor til at være noe, som flere må ta stilling til. Dette fører med sig, at plasseringen av ansvar brer seg udover det danske samfundet, og det ikke lenger kun er Klimaministeriet, der sitter med ansvaret. Alle skal nu bidrage til at løse problemet, alle skal kontrolleres, og alle skal overvåge hverandres forpligtelse til pligten. Ansvaret for at finne løsningen på klimaudfordringen bliver dermed plasseret hos individene, hos virksomhedene og hos fellesskabet. Elementene der udgjør det danske samfund skal ikke lenger bare ta ansvar overfor sig selv, men overfor fellesskabet.

Det bliver tydeliggjort i kommunikationen at den praktiske evnen til at gjennomføre klimatiltagene eksisterer udenfor Klimaministeriet. Dette går tilbake til Luhmanns grunnpremiss om, at samfundets funktionssystemer er adskilt, og at det politiske og økonomiske system ikke kan behandle den samme informasjonen som det politiske system udifra den samme koden. Likevel er det det økonomiske system, som skal lade sig styre av Klimaministeriet, og man forsøger å formulere politiske mål, som økonomien så skal være med til at indfri. Ministeriets ambition er, at dansk økonomi skal styre sig selv ved hjælp af politisk formulerede målsetninger. Siden det økonomiske system ikke automatisk kan behandle politiske spørsmål, er det avhengig av, at kommunikasjonen på en eller annen måte springer over denne adskillelsen. Klimaministeriets løsning er her at forsøge at skabe pirringer for det økonomiske system ved hjelp av en ansvarskommunikasjon, der formodentlig skal bidrage til, at økonomien gjør et forsøg på at behandle klimaspørsmålet ved hjelp av koden betale/ikke

betale. Det politiske systemet forsøger altså at formulere klimaspørgsmålet, og det medfølgende ansvaret, som noget der er delt mellom de to systemene.

Problemet med at udbrede plasseringen av ansvar på denne måden er, at det ansvaret, ministeriet har, fortsatt ikke oppløses. Selvom de subjektiverer og bevidstgjør Danmark om, at det ikke er ministeriet, som holder nøkkelen til at løse problemet, så er det fortsatt hos Klimaministeriet ansvaret til sist ligger, når resultatet skal måles. Selvom de ønsker at dele ansvaret, kan de ikke løbe fra deres ansvar. Det eneste som er sikkert i ministeriets kommunikation er, at de indrømmer, hvor impotente de er i gjennomføringsevne ved at innrømme, at det ikke er dem, der holder nøkkelen til at løse problemet. Udover dette kan ikke ministeriet kontrollere, hvorvidt det økonomiske system velger at akseptere subjektivering af ansvarlighed. En mulig konsekvens af denne ansvars-kommunikationen er derfor, at ministeriet mister noget af sin myndighet og pålidelighet.

Den ansvarsdelingen Klimaministeriet begår gjennom klimaloven kan, med andre ord, bidrage til at forvirre i spørsmålet om, hvor klimaindsatsen virkelig skal finde sted. Dette kan bidrage til at forvirre og pacifisere genstanden, Danmark, i spørsmålet om, hvor klimaendringen konkret skal foregå. På trods af denne udbredelsen av ansvaret kan ministeriet likevel ikke undslippe, at det til sidst er dem, der står til regnskab, når klimaindsatsen så skal måles. Den styringen som ministeriet gjør brug av, gjennom styring til selvstyring, er dermed risikofylt ved, at den kan føre til pacifitet i genstanden samtidig, som den øger forventningen til ministeriets måloppnåelse.

5. Konklusjon

Denne afhandling har været med til at vise, hvorledes Klimaministeriet giver mening til den danske klimaindsats gennem en skelnen mellem det nationale og det internationale. I kommunikationen fremgår det, hvordan det nationale er afhængigt af det internationale grundet international lovgivning, som det nationale må følge. Samtidig er det internationale også afhængigt af det nationale, fordi det nationale er med til at skubbe det internationale mod mere ambitiøse mål. Grundet måden Klimaministeriet kommunikerer om det nationale og det internationale, fremstår disse som umulige at adskille. Der opstår et spil mellem det nationale og det internationale, og disse skiftes hele tiden til at være overlegne over for hinanden. Når Klimaministeriet henviser til internationale instanser og italesætter, hvorledes disse er med til at sætte de overordnede rammer, mål og lovgivninger på klimaområdet, så synes det internationale at være overlegent i forhold til det nationale. Men når Klimaministeriet derimod italesætter det nationale som værende en inspirationskilde og et grønt foregangsland, så synes det nationale at være overlegent i forhold til det internationale. Udover dette spil, som udfolder sig mellem det nationale og det internationale, så kommer Klimaministeriet blinde plet ligeledes til udtryk, da de ikke er i stand til at se, hvorvidt det internationale også kan inspirere og styre det nationale. Paradokset skaber en politisk udfordring, fordi den danske klimapolitik bliver fanget i en selvskabt kompleksitet, der skaber en potentiel forvirring om, hvem der sætter kursen for dansk klimapolitik.

Dette perspektiv havde også en rolle at spille i styringsanalysens udfoldelse. Gjennem styringsanalysen har vi benyttet et governmentality-perspektiv for å kartlegge, hvordan Klimaministeriets styringsambisjon udarter sig. Analysen har kortlagt, hvordan Klimaministeriet har en styringsambisjon overfor to genstande, nemlig Danmark og udlandet. Disse to genstande bliver forsøgt styret gennem fastleggelse av askese, eller programmer for styring. Ministeriet foreslår her, at Danmark styrer sig selv efter et princip om at alltid finde balanse mellom klimatiltag og økonomiske prioriteringer. Udlandet foreslås at tillade sig at inspirere og motivere av Danmarks suksess. Samtidig ber klimaloven om, at de politiske partiene underlegger seg et årlig program for selv-evaluering, hvor de skal vurdere sin egen indsats og bekrefte sin videre underkastelse. For at installere en selv-refleksivitet i genstandene, der underbygger klimaindsatsen, foretar Klimaministeriet en subjektivering av begge genstandene som generelt ansvarlig. Den generelle ansvarligheden oppfordrer

genstanden til at overvåge sig selv og sine naboer for at forsikre forpligtelsen til pligten. Til sist skisserer Klimaministeriet en fremtidsvision for Danmark, en teleologi, som skal besvare spørgsmålet om, hvorfor klimaindsatsen er nødvendig. Om klimaindsatsen gennemføres loves det jobber, vækst og teknologiekspor i andre enden af tunnelen. Nettopp Danmarks opfyldelse av denne utopi skal blive teleologien, der motiverer andre land til at følge efter.

Styringsanalysen er også med til at vise nogle af de dilemmaer, som opstår på baggrund af det fremanalyserede paradoks og Klimaministeriets blinde pletter. Blandt andet kan det iagttages, hvorledes Klimaministeriet ønsker, at Danmark skal være en inspiration for andre lande, men er blinde overfor, at også Danmark kan blive styret af udlandet. Styringsambisjonen til Klimaministeriet forsøger å skjule paradokset om, at de er påvirket fra udlandet. Derudover skabes det nationale som det ansvarlige, der sikrer, at også det internationale tager ansvar. Men her er det tydeligt, at Klimaministeriet prøver at dække over det faktum, at det internationale allerede har et ansvar. Et ansvar for de mål, love og rammer, som det internationale skaber i fællesskab, og som det nationale allerede er underlagt, og som Klimaministeriet selv påtaler i deres kommunikation. Forsøget på å ansvarliggjøre nogle, der allerede har et ansvar, undergraver den autoriteten styringsforsøget formodentlig ønsker at skabe. Derudover opstår der et dilemma i styringen, da kommunikationen ikke præciserer, hvem der er tale om, når der henvises til 'andre lande', 'EU', 'det internationale fællesskab', og dette kan have konsekvenser for subjektivering og styringsambitionen. Hvis ikke det subjektiverede lader sig subjektivere, kan styring til selvstyring ikke finde sted, og på denne måde løber styringen ind i en umulighed. Derudover påtager Klimaministeriet, på vegne af Danmark, et ansvar for den globale grønne omstilling. Dette betyder, at ikke kun Klimaministeriet skal handle efter at være så grønne som muligt, men alle instanser af dette samfund inddrages endvidere i denne grønne klimadagsorden. Disse dilemmaer er endvidere med til at skabe en forvirring om, hvem der skaber de endelige rammer for danske klimaindsats, hvilket er det spørgsmål, som forsat står tilbage efter denne afhandlings analyser og diskussioner.

Klimaministeriet kobler dermed det nationale og det internationale ved at skabe et paradoks, der betyder, at disse hele tiden er afhængige af hinanden. Dette skaber bestemte komplikationer for styringsambitionen, hvor spørgsmål om ansvar, inspiration og påvirkningskraft står tydeligst frem.

6. Perspektivering

Vi har gjennom denne afhandling undersøgt, hvordan kommunikasjonen til Klimaministeriet løper inn i paradokser, de selv konstruerer, men vi skal huske, at styringsforsøket deres også møter på andre utfordringer som ikke kan afdækkes så lenge, vi beholder iagttagelsespunktet på Klimaministeriets kommunikation. En governmentality-tilgang, som setter iagttagelsespunktet på den subjektiverede i stedet for den subjektiverende, vil derimod kunne undersøge den større kamp, der foregår om Danmarks identitet.

Klimaministeriets forsøg på at subjektivere Danmark som ansvarlig er altså utfordret af alternative subjektiveringer, som vi ikke har fokus på i vores oppgave. Subjektiveringen av Danmark som en ansvarlig aktør spiller nemlig ind i en pågående kamp mellom de, som ønsker en fremtid for Danmark som en deltakende kraft i internasjonale organisasjoner, og de som heller verdsetter nasjonal selvråderett og individualitet. I den pågående klimadebatten har der oppstått sterke fronter mellom disse sidene, og internasjonale organisasjoner som FN og EU omtales af sine meningsmotstandere som globalister, der undergraver nasjonal selvstendighet (Kent, 2020). Ministeriets tilslutning til internasjonale forpligtelser og intergovernmentale organisasjoners spiller ind i en større debatt om selvstendighet, hvor andre aktører har en anden oppfattelse av, hva Danmarks identitet er og burde være. FN og EU omtales ofte av sine kritikere som nettopp selve symbolet på en kraft, der bidrager til at udviske nasjonal identitet. Den pågående subjektiveringen, vi beskriver i vores afhandling, er derfor blot en av mange subjektiveringer af Danmark, der kemper om at være dominerende. Det kan tenkes, at Klimaministeriet løper en risiko for at komme i konflikt med nogle af disse alternative diskursene og eventuelt blive subjektiveret som en globalistisk aktør af de populistiske strømninger, der modsiger sig disse.

At skelne mellem det nationale og internasjonale

Som det er blevet påvist i analysen, er det internasjonale og nationale tæt forbundet med hinanden i Klimaministeriets kommunikation, blandt andet gjennom lovgivning og som samarbeidspartnere. Selvom disse er tæt forbundet, så prøver Klimaministeriet på forskjellig vis også at adskille disse to områder ad, ligesom at styringsambitionen kommer til uttrykk som mere eller mindre to forskjellige strategier. Et af de spørsmål som står tilbake efter denne analyse er, hvem som baner vejen for dansk klimapolitik. Det nationale eller det internasjonale?

Dette spørgsmål kunne man stille til flere politiske områder. Kigger vi for eksempel på et ministerium som Udenrigsministeriet, så kunne den samme problemstilling med stor sandsynlighed gøre sig gældende. Her er det ligeledes tale om at føre en politik, der både skal repræsentere Danmark, men ligeledes følge internationale strømninger og målsætninger. En tese ville vært at også for eksempel Udenrigsministeriet har tilsvarende blinde pletter og vikler seg inn i det samme paradokset mellom det internationale og det nationale. Da dette ikke er blevet undersøgt nærmere, kan vi ikke vide os sikre på, at den samme skelnen ville gøre sig gældende i Udenrigsministeriets kommunikation. Danmark deltager for eksempel ofte i internationale konferencer og har indgået flere myndighedssamarbejder på tværs af landegrænser, hvorfor det må formodes at inspirationen løber frit landende imellem (Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2017, s. 17). Klimaministeriet skal derfor være refleksive omkring dette forhold, for netop ikke at blive styret af udlandet. Dette gælder mange områder i det politiske liv - hvis vi er mere refleksive over de ting, som inspirerer os, så kan vi i højere grad også tage stilling til, om vi ønsker at blive ledt bestemte veje hen.

7. Litteraturliste

- Andersen, N. Å. (1999). *Diskursive Analysestrategier*. København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Andersen, N. Å., & Knudsen, H. (2014). *Velfærdsledelse - Mellem Styring og Potentialisering*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Andersen, N. Å., & Pors, J. G. (2017). *Niklas Luhmann - i serien Statskundskabens klassikere*. København K: Jurist og Økonomforbundets Forlag.
- Boldyrev, I. A. (2013). Economy as a Social System: Niklas Luhmann's Contribution and its Significance for Economics. *The American Journal of Economics and Sociology*, 72, 265-292.
- Dean, M. (1995, Nov). Governing the Unemployed Self in an Active Society. *Economy and Society*, 24(4), pp. 559-583.
- Dean, M. (2006). *Governmentality - Magt og Styring i det Moderne Samfund*. Frederiksberg C: Forlaget Sociologi.
- Dean, M. (2013). The Shadow of the Sovereign. In M. Dean, *The Signature of Power: Sovereignty, Governmentality and Biopolitics* (pp. 26-28). London: Sage.
- Derrida, J. (2007). *Dødens Gave*. Frederiksberg C: Anis.
- Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet. (2015). *Klimapolitisk Redegørelse*.
- Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet. (2016). *Klimapolitisk Redegørelse*.
- Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet. (2017). *Klimapolitisk Redegørelse*.
- Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet. (2018). *Klimapolitisk Redegørelse*.
- Esmark, A. L. (2005). En Introduktion. In A. L. Esmark, *Poststrukturalistiske Analysestrategier* (pp. 7-41). Frederiksberg C: Roskilde Universitetsforlag.
- Foucault, M. (1982). Afterword - The Subject and Power. In H. L. Dreyfus, *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics* (pp. 208-265). Chicago: The University of Chicago Press .
- Foucault, M. (1988). Technologies of the Self. In L. H. Martin, H. Gutman, P. H. Hutton, & L. H. Martin (Ed.), *Technologies of the Self - A Seminar with Michel Foucault*. London: Tavistock Publications.
- Foucault, M. (1991). Governmentality. In C. Gordon, G. Burchell, & P. Miller, *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Foucault, M. (2008). 1. Forelæsning. In *Sikkerhed, Territorium, Befolkning: forelæsninger på Collège de France, 1977-1978* (pp. 7-34). København: Hans Reitzels Forlag.
- Foucault, M. (2008). 4. Forelæsning. In *Sikkerhed, Territorium, Befolkning: forelæsninger på Collège de France, 1977-1978* (pp. 114-117). København: Hans Reitzels Forlag.
- Holstein, E. (2019, May 13). *Ny måling: Den grønne dagsorden tager en suveræn førsteplads*. Retrieved Mar 2020, from Altinget: <https://www.altinget.dk/artikel/ny-maaling-den-groenne-dagsorden-tager-en-suveraen-foersteplads>
- Kent, S. (2020, Jan 21). *Greta Thunberg Tells World to 'Start Listening' to Her Warnings of Climate Catastrophe*. Retrieved Mar 2020, from Breitbart News: <https://www.breitbart.com/environment/2020/01/21/greta-thunberg-tells-world-to-start-listening-to-her-warnings-of-climate-catastrophe/#>
- King, M., & Thornhill, C. (2003). *Niklas Luhmann's Theory of Politics and Law*. London: Palgrave Macmillan.
- Klima-, Energi og Forsyningsministeriet. (no date, E). *Klimaindsatsen i Danmark*. Retrieved 2020 Mar, from kefm.dk: <https://kefm.dk/klima-og-vejr/klimaindsatsen-i-danmark/>
- Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet. (2019a, Dec 6). *Aftale om Klimalov*. Retrieved Mar 2020, from kefm.dk: <https://kefm.dk/media/12965/aftale-om-klimalov-af-6-december-2019.pdf>
- Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet. (2019b, Dec). *Danmark har fået en aftale om en ambitiøs og bindende klimalov*. Retrieved 2020 Mar, from kefm.dk: <https://kefm.dk/temaer/en-ny-ambitioes-og-bindende-klimalov/>
- Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet. (2019c). *Klimapolitisk Redegørelse*.
- Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet. (2019d, Jun 30). *Nye danske klimamål skal være ledestjerne for verden*. Retrieved from kefm.dk: <https://kefm.dk/aktuelt/nyheder/2019/jun/abu-dhabi/>
- Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet. (no date, A). *EU og Danmark efter COP21*. Retrieved 2020 Mar, from kefm.dk: <https://kefm.dk/klima-og-vejr/klimaforhandlinger/eu-og-danmark-efter-cop21/>
- Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet. (no date, B). *Klima og vejr*. Retrieved 2020 Mar, from kefm.dk: <https://kefm.dk/klima-og-vejr/>
- Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet. (no date, C). *Klimapolitik i EU*. Retrieved 2020 Mar, from kefm.dk: <https://kefm.dk/klima-og-vejr/klimapolitik-i-eu/>

- Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet. (no date, D). *Parisaftalen*. Retrieved Mar 2020, from kefm.dk: <https://kefm.dk/klima-og-vejr/klimaforhandlinger/>
- Kneer, G., & Nassehi, A. (2002). *Niklas Luhmann - introduktion til teorien om sociale systemer*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Knudsen, M. (2014). Metodisk Overrasket. In M. Knudsen, & G. Harste, *Systemteoretiske Analyser*. Frederiksberg: Nyt Fra Samfundsvidenskaberne.
- Lemke, T. (2001). The Birth of Biopolitics: Michel Foucault's Lecture at the Collège de France, on Neo-liberal Governmentality. *Economy and Society*, 30(2).
- Luhmann, N. (1984). Complexity and Meaning. *The Science and Praxis of Complexity* (ss. 99-104). The United Nations University.
- Luhmann, N. (1992). The Political Code. In N. Luhmann, *The Differentiation of Society*. New York: Colombia University Press.
- Luhmann, N. (1993, Autumn). Deconstruction as Second-Order Observing. *New Literary History*, 24(4), pp. 763-782.
- Luhmann, N. (1993). Observing Re-entries. *Graduate Faculty Philosophy Journal*, 485-498.
- Luhmann, N. (2000). *Sociale Systemer: Grundrids til en almen teori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Luhmann, N., & Behnke, K. (1994). Speaking and Silence. *New German Critique*, 61, 25-37.
- Mattheis, C. (2012). The System Theory of Niklas Luhmann and the Constitutionalization of the World Society. *Goettingen Journal of International Law*, 4(2), pp. 625-647.
- Matzon, M. (2019, Nov 20). *Grøn omstilling kan give danske firmaer milliardgevinster*. Retrieved Mar 2020, from djøfbladet: <https://www.djoefbladet.dk/artikler/2019/11/b-ae-redygtig-business-for-billioner.aspx>
- Přibáň, J. (2005). Reviewed Work: Law as a Social System by Niklas Luhmann. *Journal of Law and Society*, 32(2), 325-332.
- Rabinow, P. (1984). *The Foucault Reader*. New York: Pantheon Books.
- Roth, S. a. (2015). Ten Systems: Toward a Canon of Function Systems. *Cybernetics and Human Knowing*, 22(4), 11-31.
- UNFCCC. (u.d.). *Conference of the Parties*. Hentet 2020 Mar fra unfccc.int: <https://unfccc.int/process/bodies/supreme-bodies/conference-of-the-parties-cop>